

ІВАН ТЕСЛЯ І ПАВЛО ЮЗИК

УКРАЇНЦІ В КАНАДІ —
їх розвиток і досягнення

МЮНХЕН 1968

УКРАЇНЦІ В КАНАДІ —
ЇХ РОЗВИТОК І ДОСЯГНЕННЯ

UKRAINIAN TECHNICAL-ECONOMIC INSTITUTE

I. TESLA and P. YUSYK

**UKRAINIANS IN CANADA —
THEIR DEVELOPMENT AND ACHIEVEMENTS**

MUNICH 1968

УКРАЇНСЬКИЙ ТЕХНІЧНО - ГОСПОДАРСЬКИЙ ІНСТИТУТ
UKRAINISCHES TECHNISCH-WIRTSCHAFTLICHES INSTITUT

ІВАН ТЕСЛЯ і ПАВЛО ЮЗИК

УКРАЇНЦІ В КАНАДІ — їх розвиток і досягнення

МЮНХЕН 1968

ЗМІСТ

I. СТАТИСТИЧНИЙ ОГЛЯД	9
Характеристика українського переселенчого руху в ХІХ стол.	9
Початки української еміграції до Канади	10
Три етапи української еміграції до Канади	11
Скількість канадських українців	13
Сільські поселення	14
Зменшення числа фермерської людности	17
Розподіл української людности Канади по провінціях	18
Українці в містах	19
Зайняття українців	20
Професійна праця	21
Релігія	23
Матірня мова канадських українців	24
II. ІСТОРИЧНИЙ ПЕРЕГЛЯД	26
Досягнення в політиці	26
Організаційне життя	28
Комітет українців Канади	29
Церковне життя	31
Українська католицька церква (УКЦ)	31
Організаційний стан УКЦ в 1960-их рр.	33
Православні церкви	34
Українська греко-православна церква	34
Українські протестантські церкви	36
Господарські досягнення	36
Рільництво	37
Виробництво	38
Шкільництво і позашкільна освіта	39
Початки організації шкіл в українських поселеннях	39
Двомовна шкільна система	40
Учительські семінарії для українців	40
Шкільна праця	41

Ліквідація українсько-англійських шкіл	41
Доповняючі середні школи т. зв. «Курси українознавства»	42
Приватні цілоденні школи	42
Початкові приватні цілоденні школи	43
Середні цілоденні приватні школи	43
Навчання української мови в державних школах .	43
Освітній рівень	44
Гуртожитки та виховні інститути .	45
Позашкільна освіта	45
Народне і професійне мистецтво	46
Професійна музика	47
Радіо і телевізійні передачі	48
Літературні досягнення .	48
Наука	50
Наукові товариства і видавництва	52
На державній службі	52
III РОЛЯ І ПЕРСПЕКТИВИ	55
Вибрані джерела	59
Вибрана література	59
IV. КАРТИ ТА ІЛЮСТРАЦІЇ	61

Праця «Українці в Канаді — їх розвиток та досягнення» — становить першу публікацію українською мовою, яка дає загальний, зв'язний і багатогранний огляд життя нашої спільноти в цій країні.

Автори праці — географ Іван Тесля й сенатор Канади Павло Юзик — є висококваліфікованими і покликаними особами до опрацювання такої книги.

За останні роки появилось кілька публікацій про українців в Канаді англійською, а також французькою мовами. Зокрема треба підкреслити дуже солідну працю Ольги Войценко.*) Сенатор Павло Юзик опублікував одну працю англійською і французькою мовами.**)

Від довгого часу займається дослідженням історії українського поселення в Канаді д-р Михайло Марунчак, і цілий ряд молодших дослідників.

Текст цієї праці був друкований у журналі «Український самостійник» в 1967 і 1968 роках. Доповнений текст кількома картами та діярами й численними ілюстраціями, видає оце Український технічно-господарський інститут (УТГІ) окремою книжкою.

Українське життя в Канаді має за собою вже завершену розвиткову фазу.

Доля приневолила багатьох українців покидати рідні землі і поселюватися в інших країнах. Вони йшли на схід — Підкавказзя, Півноччя, степи Центральної Азії, Сибір і Далекий схід над берегами Тихого океану, або на захід — у заоканські країни, зокрема США і Канаду, знову ж аж до берегів Тихого океану.

У висліді добровільного або примусового переселення й політичного емігрування, велика частина нашого народу живе тепер у діаспорі. Всю північну земську півкулю можна б об'їхати послуговуючися виключно українською мовою — від Владивостоку, йдучи на захід, аж до Ванкуверу й Аляски над Тихим океаном.

Життєві умови в окремих країнах поселення — різні, а в зв'язку з тим різними є вага, значення та майбутнє українських груп в окремих країнах. Треба одверто сказати, що в більшості країн українська діаспора засуджена на поступове занידіння. Тільки в деяких із них, де поселенці вросли в краєвид, виконували ролю піонерів і числово становлять поважний фактор, наші громади мають шанси до збереження себе, а навіть і розвитку.

*) Olha Woycenko: The Ukrainians in Canada, Canada Ethnica IV. Ottawa—Winnipeg 1967.

***) Paul Yusyk: Ukrainian Canadians: Their Place and Role in Canadian Life. Toronto 1967.

Paul Yusyk: Les Canadiens-Ukrainiens; Leur place et leur rôle dans la vie canadienne. Winnipeg 1967.

Вже перші українські поселенці в Канаді, зразу після того, як збудували дах над головою, подбали про рідну Церкву, школу, громадські установи. Їх тверда піонерська праця переборолла всілякі труднощі, в тому також початкову дискримінацію їх та всілякі упередження докільля, але з упливом часу знайшла визнання та признання з боку урядових кіл та всього канадського суспільства.

Хоча твердим було життя наших поселенців у Канаді, то все таки їм була дана шанса розвитку. Такої шанси не мали і не мають наші поселенці, напр., у Сибірі, хоч їх життя тверде або й набагато твердше, ніж у Канаді.

Питома вага українців у Канаді є більшою, ніж у будь-якій іншій країні нашого поселення. З цього факту треба зробити простий висновок: саме в Канаді мала б постати і залишитися на постійно українська громадська централь для всієї діаспори по цей бік залізної завіси.

Канада — порівняно молода держава. За останнє чвертьсторіччя її багатограний розвиток проходив стомилевими кроками вперед і тим вона здобула порівняльно велику вагу та значення в світі: в глобальній політиці виросла нова, виразно профільована сила. Українські канадці беруть активну участь в рості цієї нової потуги. Від них найбільшою мірою залежить збереження і скріплення ваги та престижу нашої спільноти в цій країні, а посередно і в інших країнах нашого поселення.

Можна мислити, що офіційні кола Канади, усвідомлюючи зростаюче значення своєї країни, сприятимуть дальшому самобутньому розвитку української групи в Канаді і сприятимуть концепції створення там громадської централі для всіх українців у діаспорі. А це тим більше, що наша діаспора таки чисельна і вона тісно пов'язана з великим, свободолубним і динамічним народом у рамках Радянського Союзу.

Праця Івана Теслі і Павла Юзика дає добру й авторитетну інформацію про життя української спільноти Канади. Вона призначена не лише для українців у різних країнах поселення в вільному світі, але й для українців у батьківщині, а також в розсіянні по просторах Східної Європи та Азії.

Богдан Кордюк

I. СТАТИСТИЧНИЙ ОГЛЯД

Характеристика українського переселенчого руху в 19 столітті

Як кожний народ у світі, за дуже незначними винятками, так теж і український має свою батьківщину, тобто частину поверхні землі, яку він заселює від прадавніх часів, яка через сторіччя витиснула своє знам'я на душі народу й навпаки, народ відтворив на ній основні прикмети свого духа. Між людиною й землею, на якій вона живе, витворюється тісна пов'язаність і духовна гармонійна сполука, порушення якої справляє у людини біль душі, викликає сильну реакцію, що часто веде до самопожертви. В нормальних умовах тільки в батьківщині людина почуватиться найкраще. А коли змушена різними причинами найдеться поза межами рідного краю, то вже навіть по короткому часі тужить за ним і бажає вернутися. Тому на загал людина рідко покидає свою батьківщину, а якщо вже рішається на цей крок, то дійсно ізза поважних причин. Ті причини можуть бути індивідуальні. Частіше вони більш чи менш загального характеру, і тоді вони викликають еміграцію поважної кількості людей, які поселяються на новій території і створюють колонію.

Всесвітня історія дає нам багато прикладів великих переселень цілих народів. До них належить мандрівка народів у перших століттях нашої ери (переселення готів, аварів, болгар, угорців, половців, татар, турків і ін.), колонії фенікійців, греків і ін. в передхристиянській ері, а в нових часах колонізація західноєвропейськими народами американських континентів, південної Африки й Австралії.

Українська історія знає також приклади справжніх еміграцій, як: еміграція князів, що не могли встоятися перед своїми суперниками, еміграція після невдачі під Полтавою, еміграція запорожців після зруйнування Січі й ін. Однак всі вони обмежувалися звичайно до однієї кляси української суспільності і не мали загального характеру.

Переселення більших груп українського народу зачалось щойно в 19 столітті. В початковій стадії українська людність центральних і східних українських земель, що находилися під окупацією Росії, колонізувала незаселені ще чорноморські степи, Кубанщину й Поволжя, згодом Далекий Схід (Зелений Клин), Центральну Азію і південний Сибір. Західньоукраїнські землі — Галичина, Буковина і Закарпаття. — що находилися в межах Австрії, замкнені звідусіль густо заселеними краями, не мали догідних умов для здобуття нових колонізацій-

них теренів для надміру своєї людности. Одинока в Європі колонія, яку утворили українці західніх земель, це Бачка в нинішній Югославії.

Зріст селянської людности західньоукраїнських земель при одночасній відсутності можливости знайти працю для злишніх у сільському господарстві робочих рук, спричинив перенаселення села. Недостача землі — єдиного варстату праці — довела до безробіття й крайньої нужди. Несправедливі закони, важкі податки, обмежені можливості здобути навіть елементарну освіту і суспільний та політичний гніт погіршували невідрадні положення села. Коли спроби невеличкої групи українських діячів поправити долю селян шляхом переведення аграрної реформи, справедливішого розподілу податків, чи хоча б доцільнішої організації шкіл розбивалися через спротив польських дідичів, а центральний уряд у Відні не виявляв найменшого зацікавлення долею українських селян, ситуація ставалася безнадійною. Одиноким виходом з того нестерпного положення була еміграція.

Спочатку селяни бідніших околиць Галичини й Буковини шукали сезонної праці в краще загосподарених частинах Австрії і в сусідній Німеччині. В 1870-их роках почалася заробіткова еміграція до США, а згодом до країн Південної Америки й Канади.

Еміграція до США чи до західних країн Європи мала характер заробітковий. Звичайно заощадивши трохи гроша потрібного на поправу господарства емігрант вертався додому. Частина емігрантів залишалася на праці в промисловості по містах. Поселення на фермах належало до рідкості.

Зовсім інший характер мала еміграція до Бразилії й Канади. Емігрант ліквідував своє господарство й виїздив, щоб поселитися на постійне в новій країні. Того типу селянські емігранти утворили українські колонії в названих країнах.

В останньому десятиріччі 19 століття еміграція до Бразилії так захопила широкі маси українських селян, що цей рух названо «бразилійською горячкою». На жаль, переселення до Бразилії було явищем дуже некорисним для українців, які понесли багато матеріальних страт і людських жертв. Потомки українських переселенців до Бразилії до сьогодні у великій частині живуть у нужді.

Щоб припинити нерозважну еміграцію до Бразилії і водночас найкращу країну для селянської еміграції, українські провідники спрямували свою увагу на Канаду.

Початки української еміграції до Канади

Канада znana була в Україні вже від першої половини 19 століття. Знаходяться сліди індивідуального поселення українців у цій країні вже в 1810-х роках і пізніше. В 1874 р. почали переселюватися з України до Канади меноніти й німецькі колоністи з Галичини. Однак перші українські емігранти до Канади, які зрушили українських селян переселюватися туди, були українські селяни з Небилова, Калуського повіту, Іван Пилипів і Василь Єленьяк, що прибули до Канади в 1891 р. Вони перші принесли до Галичини вістку про великі можливості для українського переселення в Канаді.

Другий факт, який вирішив спрямування українського переселенчого руху до Канади, була спонзорована Т-вом «Просвіта» подорож д-ра Осипа Олесюкова в 1895 р. З допомогою канадського уряду, він не тільки побачив терени призначені на поселення, але також подбав про опіку урядових чинників для майбутніх українських переселенців. Він постарався про призначення в осередку поселенчого руху, Вінніпезі, окремого українського урядовця для справ переселенців, в особі Кирила Геніка (—Березовського). Свої спостереження про Канаду разом з практичними радами для емігрантів оголосив д-р Олесюків окремою книжечкою: «О еміграції», яка, поширена по краю при допомозі мережі читальень, причинилася до особливого зацікавлення Канадою.

Третім і найважливішим чинником, який вплинув на посилення еміграційного руху до Канади, була політика канадського уряду, а зокрема міністра внутрішніх справ Клиффорда Сифтона. Він з ентузіазмом взявся до заселення майже пустих просторів Західньої Канади. В розшуках за майбутніми поселенцями він звернув особливу увагу на рільничо перенаселену Галичину. За посередництвом корабельних компаній уряд повів пропаганду за переселенням в Канаду; в 1899 уряд заключив навіть угоду з Норт Атлантик Трейдинг Ко. в Гамбурзі й з Олесюковим, на підставі якої уряд погодився платити винагороду за кожного імігранта. Цю угоду уневажнено в 1906, коли імігранти прибували масово без дальшого заохочування.

Три етапи української іміграції до Канади

Історію українського переселенчого руху до Канади можна поділити на три періоди, розмежовані роками двох світових війн і післявоєнних захитань господарської рівноваги, коли іміграція до Канади була припинена. Переселенці всіх трьох періодів різняться основно між собою щодо суспільного складу, освіти, наставлення й навіть регіонального походження.

Перший переселенчий етап — 1891 до 1914 — охоплював майже виключно однородну селянську рільничу людність Галичини й Буковини, з дуже невеликим додатком Закарпаття й Волині.

До 1895 р. переселилося до Канади заледве кільканадцять родин з Калушини. Переселення на широку скало почалося в 1896. Переселенча хвиля постійно зростала. Від 1898 р. українські імігранти до Канади осягнули чисельну перевагу над іншими середньоєвропейськими переселенцями й весь час займали одне з перших місць, вдержуючися на рівні бл. 10 тисяч на рік. На передодні війни в 1913 р. їх число було 21 600.

Українців першого етапу скеровано до Західньої Канади. По прибутті до Вінніпегу їм призначувалося околиці на поселення, куди їхали під проводом колонізаційного урядовця. Ці околиці лежали звичайно далеко від заселених пунктів, серед степів, лісів, багнищ, скель і т. д. Там за оплатою 10 дол. поселенець діставав 160 акрів (113 моргів) цілісної землі, т. зв. «гомстед», який зобов'язувався вичистити й загосподарити. Землі призначувані українцям на поселення переважно належали до гіршої кляси, які обминали або залишили за-

хідньоєвропейські поселенці. Тому вичищення й загосподарення їх вимагало набагато більшої праці, ніж це було потрібно на кращих землях. Іноді по кількох роках важкої праці й грошевих витратах поселенець по викорчуванні лісу чи осушенні багон відкривав, що земля цілком непридатна для рільництва, і залишав її, щоб пробувати кращих успіхів праці на іншому місці. Були в той час і кращі землі близько залізничних доріг. Вони належали до залізничних компаній і за них треба було платити по 3 і більше доларів за 1 акр. Недостача готівки не дозволяла українцям набувати цю землю. Щоб її здобути імігрант часто не йшов безпосередньо на гомстед, але наймався на працю на залізниці, будові, у багатших фермерів і ін., щоб заощадити гріш і щойно по кількох літах зачинав господарство. Часто находив догідні умови праці в місті й поселився там на постійно.

Недостача готівки, незнання методів праці у новому природному оточенні, брак проводу, незнання мови країни й низька або й жадна формальна освіта сильно гальмували поступ наших поселенців. Проте завдяки витривалості, важкій праці й ошадності, українські піонери перемогли труднощі й з часом загосподарили коло 10 мільйонів акрів землі. Тим українські піонери здобули собі признання уряду, подив своїх сусідів, а українському народові в Канаді придбали довгу на 1 200 миль смугу терену, що тягнеться від південносхідного вугла Манітоби, через Саскачеван до околиць Піс Ріверу в північнозахідній Альберті.

Після закріплення свого господарства й забезпечення притулку та прожитку своїй родині українські піонери могли думати про духову культуру, а в першу чергу будувати українські церкви й школи для своїх дітей. Про це на іншому місці.

Війна в 1914 р. припинила українську іміграцію до Канади. Вона створила нові проблеми, з яких найважливішою була праця для воєнних потреб. Коло 10 тисяч українців вступило до війська; сотні віддали життя для нової прибраної батьківщини. З боїв вони принесли воєнні відзначення, а між ними одне найвище відзначення Британської Імперії, Хрест Вікторії, яку здобув за надзвичайну хоробрість українець Филип Коновал. Українці виказали лояльність Канаді, не зважаючи на переслідування з боку англосаксів через підозріння, що українці симпатизували з Австрією, звідки походили. Навіть їхнє громадянство було завішене до закінчення війни.

Другий етап іміграції до Канади почався в 1923 р. Переселенці цієї другої фази різнилися основно від попередньої, як своїм складом, так і вищим рівнем формальної освіти. Хоч і тут переважали селяни, то це вже були люди свідомі, письменні, багатші. В цій групі знайшлося поважне число здемобілізованих старшин і вояків українських армій, багато осіб з середньою й вищою освітою. Причиною еміграції цієї нової фази українців були політичні умовини, в яких по війні знайшлися українські землі. Більшість нових поселенців уважала Канаду за місце тимчасового приюту для відсвіження сил і вичекання нагоди, щоб продовжувати дальшу боротьбу за визволення. Цим пояснюється, що велика частина емігрантів не поселилася на фермах, але включалася в різні інші галузі господарства в містах. Крім зарібкової праці в містах, переважно фабриках, більш підприємчів поселенці організували власні підприємства

Друга іміграція спричинила розвиток організаційного життя. Пос-тали такі організації як: Союз Українців Самостійників (СУС), Укра-

інське Національне Об'єднання (УНО), Братство Українців Католиків (БУК), Гетьманська Січ і інші, які покрили Канаду сіткою станиць.

Господарська депресія в 1930-их роках, а пізніше друга світова війна майже цілком припинили іміграцію до Канади. Вона поновилася зойно в 1947 році. З неї скористали ті українці, які після закінчення війни знайшлися поза межами теренів окупованих большевиками й перебували під опікою міжнародних організацій, УНРРА і потім ІРО, переважно на території Німеччини, Австрії, Бельгії й Франції.

Переселенча група третього етапу різнилася від попередніх тим, що в ній знайшлися представники всіх українських земель і всіх верств українського суспільства, між ними значне число інтелігенції й міщан. Основна частина третьої іміграції поселилася в містах, де перенесла з батьківщини багато всіляких організацій, що ускладнило українське життя в Канаді. З часом ці організації ввійшли в координаційне тіло — Комітет Українців Канади (КУК) — і тим скріпилась єдність українського суспільства.

Треба не забувати, що через всі три етапи українського поселення в Канаді виростали нові покоління, що тут народилися й виховувалися у канадському житті. Сьогодні в Канаді народжені українці творять коло 80 відсотків українського суспільства.

Скількість канадських українців

Наступна таблиця ілюструє етнічний склад населення Канади.

Етнічна група	Кількість	Відсоток	Уроженці Канади %	Горожанство %
французи	5 540 346	30,4	98	99
англійці	4 195 175	23,0		
шкоти	1 902 302	10,4	86	96
ірландці	1 753 351	9,6		
німці	1 049 599	5,8	73	87
українці	473 337	2,6	77	97
італійці	450,351	2,5	41	61
голландці	429 679	2,4	64	81
скандинавці	386 534	2,1	73	93
норвежці	148 681			
шведи	121 757			
данці	85 473			
ісландці	30 623			
поляки	323 517	1,8	60	90
індіяни	220 121	1,2	100	
жиди	173 344	1,0	62	93
жидівська віра	254 368	1,4		
валійці	143 942	0,8		
мадяри	126 220	0,7	43	
росіяни	119 168	0,7	72,5	95
австрійці	106 535	0,6	59	
канадці разом	18 238 247	100,0		

Не зважаючи на порівняно короткий час переселення до Канади і довгі перерви, українці творять найчисленнішу слов'янську групу й є шостою між усіма національними групами. Їх було 1961 р. 473 337.

Число українців у минулих десятиріччях невідоме докладно. В наслідок малої свідомости українців першого еміграційного періоду й необзнайомлення канадців з національними та політичними стосунками в центральній Європі, при загальному переписі населення українців не записувано тільки як українців, а чи русинів, але також на основі їх регіонального походження, як галичан і буковинців, або державної приналежності, як австрійців, росіян, угорців, поляків, чехів, румунів, й ін. На велике розходження між числом людей, що їх записано як українців, і на десятки тисяч більшим числом людей, що подавали рідну мову українську, звернули увагу вже давніше такі автори, як: Т. Д. Ферлей, К. Г. Йонг, В. Буртон Гурд, В. Ю. Кисілевський і ін. Один з авторів узяв за підставу обчислень звідомлення Іміграційного уряду Міністерства Внутрішніх Справ і при узглядненні природного приросту, числа поворотців та невеликої іміграції українців із США, одержав такі числа для років окремих переписів населення:

Рік	Урядові числа	Мінімальна оцінка
1901	5 682	32 600
1911	75 422	140 200
1921	106 721	228 600
1931	225 113	315 800
1941	305 929	355 600
1951	395 043	424 100
1961	473 337	474 800

Сільські поселення

Впродовж першого періоду іміграції українці, як згадано, заселили лісостепову смугу, яка забезпечувала поселенцям дерево на будову і опал. Ця смуга тягнеться на 1 200 миль впоперек т. зв. Степових провінцій від південносхідної Манітоби до околиць Піс Рівер у північнозахідній Алберті. Впродовж двох десятків літ піонерського життя українці перемінили цілині землі, здебільша вкриті лісом, забанені або каменисті в культурну країну. Прикмети української культури тут такі виразні, що один з перших дослідників українських поселенців, К. Г. Йонг, писав ... «це частина України живцем перенесена на канадську землю». «Кожне поселення це мала Україна, в якій рідко щонебудь чуже нарушує тло їх доріг. Можна переїхати милі й не бачити інших тільки доми з солом'яними дахами, або якщо їх вже нема, їхні залишки перемінені на стайні; не чути іншої, як тільки українську мову дорослих поселенців».

Велика економічна депресія в 1930-их роках і господарські перемири перекинули десятки тисяч фермерської людности до промислових осередків усіх провінцій Канади.

Переселення фермерської людности до міст охопило всі національності, але не в однаковому ступені. В українців це явище сповільнене, в наслідок чого відсоток українського фермерського населення залишився два рази вищий від пересічного. Часто українські фермери викупували землю своїх іншо-мовних сусідів через що територія українських поселень навіть зростала.

Виходячи з південносхідної Манітоби в напрямі на північний захід, зустрічаємо низку майже чисто українських теренів величиною від кільканадцять до кількох сотень квадратних миль, разом із селами і містами, що своїм початком сягають кінця 19 або початку 20 століття.

Більші з них такі:

Південносхідна Манітоба. Зав'язком того поселення була колонія Стюартборн — (Шевченко); заснована галицькими й буковинськими поселенцями в 1896 році. Муніципальна громада Стюартборн в 1961 р. нараховувала українців 2 074 або 86%. Ця громада перша в Канаді зорганізувала українську школу і вибрала чисто українську муніципальну управу. Звідси українське населення поширилося на північ. В цілій окрузі (ч. 19) українці творять релятивну більшість — 22%, в порівнанні з британцями (18%), французами (18%), німцями (15%), і ін. Український характер околиць зазначають такі українські назви осель як: Згода, Сеньків, Медика, Правда й інші.

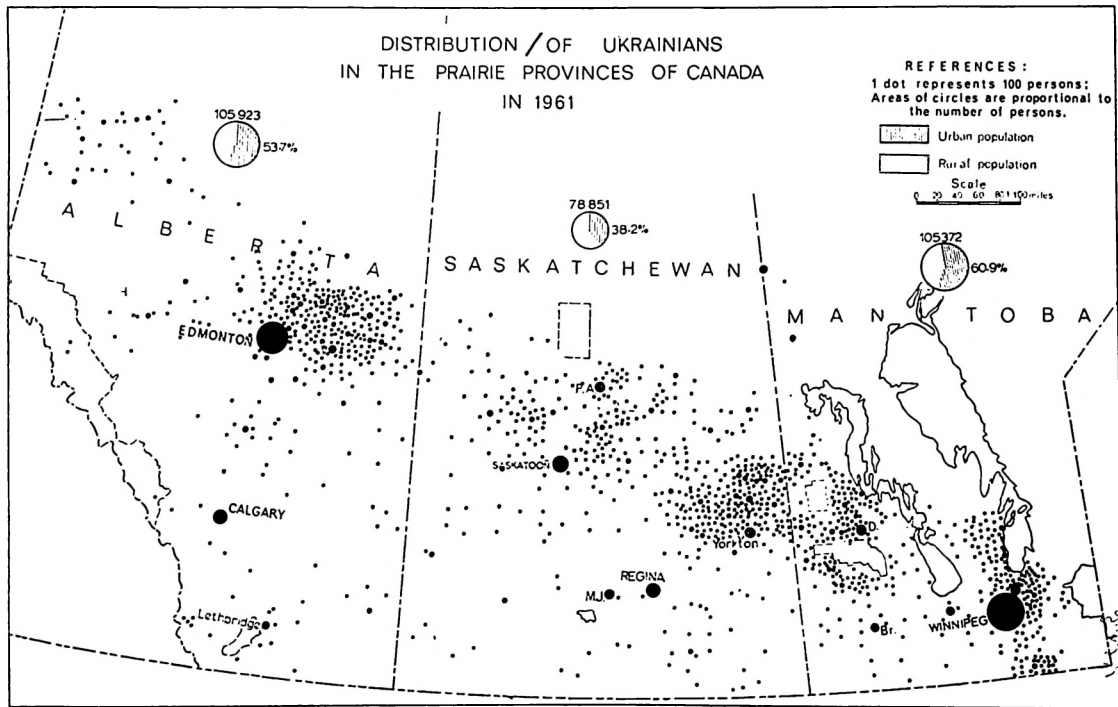
Міжозер'я — розлога територія між озерами Вінніпег і Манітоба на північ від м. Вінніпег. Початки засновання колонії в 1898 р. Околиці лісисті, кам'яністі й багністі вимагали надзвичайно багату праці і гроша, щоб їх загосподарити. Це спинювало нормальний розвиток поселення. Багато перенеслося в інші околиці з кращим ґрунтом. В 1961 р. тут було 6 500 українців. У деяких громадах вони творили понад 50%. Український характер області підкреслюють такі топографічні назви, як: Комарно, Збараж, Збруч і інші.

Південні узбіччя гір Райдінг — Перші українці поселилися на північ від сіл Шол Лейк і Стратклер в 1899 році. Ґрунти переважно добрі. В 1961 поселення нараховувало коло 6 тис. українців, з абсолютною більшістю в муніципалах Гаррисон (58%), Росборн (69%), Шол Лейк (57%). Українські фермери поширили посілости закупом землі від сусідів. На мапах зазначені такі українські назви місцевостей, як: Рутенія, Ольга, Город, Січ, Долини, і ін.

Давфинщина розташована між низькими горами Райдінг, озером Вінніпегозіс, і кордоном Саскачевану на Заході. Ця найбільша українська колонія в Манітобі, заснована в 1896 р. нараховувала в 1961 р. понад 12 тисяч українців. Абсолютну більшість українського населення мають громади: Етельберт (89%), Моссей Рівер (59%), Гільберт Плейнс (51%). Чотири інші муніципали мають української людности 50 до 35%. Місто Давфин в 1961 мало 30%, а село Етельберт 84% українців. З українських місцевих назв треба згадати такі, як: Україна, Кулші, Богдан, Петлюра й ін.

Йорктонщина це найбільша українська колонія в Саскачевані, що розрослася далеко поза чотирокутник позначений містами Йорктон, Канора, Присвіл і Камсак. В 1961 р. вона нараховувала поверх 36 000 українського населення. Зав'язком колонії було поселення українців близько села Салтковтс з 1897 р. Абсолютну чисельну більшість мають українці в муніципалах: Калдер (75%), Гуд Лейк (70%), Інсігер (68%), Слайдінг Гілс (63%) Клейтон (64%), Айтуна (62%) і ін. Низка містечок і сіл мають українську чисельну більшість (Канора — 58%, Арран — 81%, Калдер — 68%, Теодор — 52%, Вест Бенд — 55%). З українських місцевих назв треба згадати: Красне, Ярослав, Антонівка, Ковалівка, Кизів, Доброводи, Чехів, Дніпро, Бучач і інші.

Карта розселення українців у Степових провінціях Канади, 1961 р.

1 мала крапка репрезентує 100 осіб; міське населення; сільське населення
 Більші скупчення українців зазначено кружками, яких величина пропорційна до числа осіб.

Інші українські колонії в Саскачевані це:

Фіш Крік — основана в 1898 над рікою Півд. Саскачеван на північний схід від м. Саскатун. В 1961 р. було коло 3 000 українців у муніципалах: Фіш Крік, (71.1% укр.) Грант (48.1%), Інвергордон, Году і інші.

Гарден Рівер бл. 20 миль на схід від Принц Альберт на північ від ріки Саскачеван. Колонія основана в 1904. Українського населення в 1961 бл. 1 000, зосередженого в муніципалах Гарден Вівер (54.9%) і Торч Рівер.

Гаффорд і Кридор бл. 70 миль на північ від м. Саскатун. Колонія основана в 1905. В 1961 понад 5 000 українців, зосереджених у муніципалах Редбері (69.5%), Дуглас і Раунд Гил.

З українських топографічних назв натрапляємо в Саскачевані: Бабулинці, Борщі, Буковина, Галич, Кридор, (злучена назва: Крисак і Теодор), Мазепа, Одеса, Січ, Слава, Сокаль, Тернопіль, Україна, Красне й інші.

Вегревилщина. В Альберті українці заселили велику область на схід і північ від Едмонтону з осередком Вегревил і кілька менших. Це не тільки найбільша, але і найранша українська колонія в Канаді, де земля різнородна, але переважно добра. Вона заснована в 1892-1894 роках. Разом з містом Едмонтон, у ній в 1961 жило 82 322 українців. Українська сільська людина зосереджена головню в громадах: Ігл (76.4%), Місборн (44.6%), Ламонт (63.1%), Смокі Лейк (75.4%) і ін. Деякі міські осередки мають переважачу українську більшість, напр., Вегревил — 52.2%, Мондер 85.9%, Ламонт — 63.1%.

З осель названих українськими топографічними назвами треба згадати: Боян, Мирнам, Прут, Снятин, Собор, Стрий, Шандро, Україна, Борщів, Коломия, Галич, Шептицький, Ярослав, Мирослав.

В 1930-их роках відкрито для поселення обширні терени над рікою Піс. Все населення цієї області в 1961 було 76 884, з чого 5 276 або 6.9% припадало на українців. Ці останні зосередилися найбільше в околиці села Ройкрофт. В Альберті є менші українські колонії на захід і південь від Едмонтону.

Поza Степовими провінціями знаходимо українські фермерські поселення в Онтарію, головню на південь від озера Онтарію, в Британській Колумбії в долині р. Оканаян, і навіть в провінції Квебек. Нідє вони не творять більших сільських скупчень.

Зменшення числа фермерської людинности

Перепис населення 1961 подав число українських мешканців сіл 164 811. Однак лише 60% з них заняті рільництвом. Інших 40% працює в різних інших галузях господарства. В стосунку до загалу українців землеробством займається тільки 21%. Відсоток української рільничої людинности в двох десятиріччях — 1941 до 1961 — зменшився на 33%, з 54 на 21. Однак він належить до найвищих серед більших етнічних груп Канади. Наступна таблиця дає відсоткове зіставлення розподілу селян більших етнічних груп з підподілом на рільників і нерільників. В окремі колонії подано відсоток міщан.

Розділ населення Канади на селах і містах в 1961 р. (у процентах)

Етнічна група	Сільська людиність			
	Всі	Рільники	Нерільники	Місто
Вся людиність Канади	30,4	11,4	19,0	69,6
Британці	28,8	9,4	19,4	71,2
Французи	31,8	12,2	19,6	68,2
Німці	38,2	19,4	18,8	61,8
Українці	34,8	20,9	13,9	65,2
Італійці	5,3	1,2	4,1	94,7
Голляндці	44,4	22,1	22,3	55,6
Поляки	24,0	13,0	11,0	76,0
Росіяни	34,9	17,0	17,9	65,1
Скандинавці	40,1	18,6	21,5	59,9
Жиди	1,2	0,3	0,9	98,8
Інші	23,3	11,5	11,8	76,7

Розподіл української людиности Канади по провінціях

Впродовж першого періоду українців, з дуже незначними винятками, поселювалися в Степових провінціях Канади. Після першої війни більші групи українців поселилися також в інших провінціях, зокрема в Онтаріо, Брит. Колумбії і Квебеку. Коли в 1930-их роках, в наслідок господарських перемін, головню моторизації сільського господарства, наступила сильна редукція праці на фермах, залиши в сільському господарстві частина фермерської людиности була змушена шукати праці в інших галузях господарства, головню в містах, в яких розвивається промисловість. Наступила внутрішня міграція населення до великих міст власної провінції, а згодом до промислових осередків Онтаріо, Брит. Колумбії й ін. Цей переселенчий рух можна прослідити на залученій таблиці розподілу числа української людиности по провінціях у відсотках. З неї бачимо велике зменшення відсотку українців у Манітобі й наскрізь рільничому Саскачевані, натомість в Альберті, завдяки великому розвиткові індустрій нафти й газу, відсоток удержався на тому самому рівні.

Зміни в розселенні українців Канади по провінціях
в процентах до всіх українців в рр. 1921—1961

Провінція	1921	1931	1941	1951	1961
Альберта	22,3	24,8	23,5	22,1	22,4
Саскачеван	26,4	28,2	26,1	19,6	16,7
Манітоба	41,4	32,7	29,4	25,0	22,3
Степові провінції	90,1	85,7	79,0	66,9	61,4
Онтаріо	7,8	10,9	15,7	23,6	27,0
Квебек	1,1	1,9	2,6	3,3	3,5
Брит. Колумбія	0,7	1,1	2,5	5,7	7,5
Інші	0,3	0,4	0,2	0,5	0,6
% загально насел. Канади	1,2	2,2	2,7	2,8	2,6
% міської людиности	19,8	25,1	33,9	50,3	65,2

*Процентний розподіл української міської людности Канади в 1961 р.
за величиною міст в порівнянні з пересічною для цілої Канади
і вибраних національних груп*

Етнічна група	Величина міста					
	100 тисяч і більше	30—100 тисяч	10—30 тисяч	5—10 тисяч	2,5—5 тисяч	1—2,5 тисяч
Всі разом	62,4	13,4	8,3	4,8	5,0	6,1
Британці	61,2	14,1	9,0	4,7	5,1	5,8
Французи	58,1	13,8	8,8	5,9	5,7	7,7
Українці	67,1	14,4	5,7	4,5	3,8	4,5
Німці	63,2	10,1	8,4	4,7	6,6	7,0
Італійці	77,4	14,8	3,4	1,4	1,4	1,7
Жиди	95,5	2,5	0,9	0,5	0,4	0,3

Українці в містах

Господарські перемини й переселення до міст значно вплинули на зріст числа українських жителів міст. Він стався дуже інтенсивний від 1941. Впродовж двох десятиків літ, 1941—1961, він зріс на 31% (з 33.9 до 62.2).

Розподіл українців Канади на жителів сіл і міст у відсотках

Рік	Всі українці в числах (тис.)	%	В містах %	В селах %
1911	75,4	100,0	14,8	85,2
1921	106,7	100,0	19,8	80,2
1931	225,1	100,0	29,5	70,5
1941	305,9	100,0	33,9	66,1
1951	395,0	100,0	50,3	49,7
1961	473,3	100,0	65,2	34,8

Загальне число українських мешканців міст у 1961 було 309 тис. З того 207 тисяч або 67.1% жило у великих 100 тисячних містах. Найбільші українські скупчення є в таких містах: Вінніпег (54 тис., 11.3% усіх жителів міста), Торонто (47 тис. 2.6%), Едмонтон (38 тис., 11.3%), Ванкувер (19 тис. 2.3%), Монреаль (15 тис., 0.7%), Гамільтон (11 тис., 2.8%), Форт Віліям — Порт Артур (10 тис., 10.3%), Саскатун (9 тис., 9.5%), Калгарі (8 тис., 2.9%), і інші. В деяких містах українці творять значний відсоток, який дає їм змогу вибрати своїх людей до міських рад, а навіть посаджених міст, напр. Канора, Саск. (58%), Вегревил Алта. (52% укр.), Давфин, Ман. (30%), Йорктон, Саск. (28%) й інші.

Треба завважити, що більшість українців поселилася в центрах великих міст, де ближче до праці і дешевші мешкання, де звичайно побудовано церкву та де приміщені домівки організацій. Часто українці концентруються в одній дільниці. Тому відсоток українців більший, коли беремо до уваги саме місто, ніж міську метрополію.

Спис міст із числом українських мешканців 1 000 і більше долучений.

Українці у великих містах Канади в рр. 1951 і 1961

Місто й його метрополія	Всього	1951		1961		
		Українці число	%	Всього	Українці число	%
Вінніпег-місто	235 710	32 272	13,7	265 429	35 975	13,6
метрополія	354 069	41 437	11,7	475 989	53 918	11,3
Торонто-місто	675 754	23 383	3,5	672 407	26 097	3,9
метрополія	1 117 470	29 262	2,6	1 824 481	46 650	2,6
Едмонтон-місто	159 631	17 310	10,8	281 027	32 526	11,6
метрополія	173 075	18 945	10,9	337 568	38 164	11,3
Ванкувер-місто	344 833	7 226	2,1	384 522	9 247	2,4
метрополія	530 728	11 030	2,1	790 165	18 712	2,3
Монтреал-місто	1 021 520	8 859	0,9	1 191 062	9 109	0,8
метрополія	1 395 400	11 154	0,8	2 109 509	14 519	0,7
Гамільтон-місто	208 321	6 301	3,0	273 991	8 539	3,1
метрополія	259 685	7 088	2,7	395 189	10 931	2,8
Калгарі-місто	98 604	2 393	2,4	249 641	7 075	2,8
метрополія	139 105	3 302	2,4	279 062	8 033	2,9
Оттава-місто	202 045	1 534	0,8	268 206	2 359	0,9
метрополія	281 908	1 722	0,6	429 750	2 985	0,7
Форт Віліам —						
Порт Артур, Онт.	66 108	7 760	11,8	93 251	9 609	10,3
Саскатун, Саск.	53 268	4 116	7,7	95 526	9 072	9,5
Ріджайна, Саск.	71 319	2 702	3,8	112 141	5 741	5,1
Віндзор, Онт.	157 672	5 019	3,2	193 365	5 508	2,9
Содбури, Онт.	42 410	2 571	6,1	110 694	4 942	4,5
Ст. Кетеринс, Онт.	71 319	2 702	3,8	95 577	4 742	5,0
Ошава, Онт.	41 545	2 470	6,0	80 918	3 982	4,9
Йорктон, Саск.	7 074	1 630	23,4	9 995	2 820	28,2
Принс Алберт, Саск.	17 149	1 432	8,4	24 168	2 260	9,4
Давфин, Ман.	6 007	1 537	25,7	7 374	2 232	30,3
Кіченер, Онт.	44 867	820	0,6	154 864	2 163	1,4
Брендон, Ман.	20 598	1 573	7,6	28 166	2 119	7,5
Лондон, Онт.	121 516	881	0,7	181 283	1 834	1,0
Мусджа, Саск.	24 356	1 281	5,7	33 206	1 797	5,7
Велланд, Онт.	15 382	257	1,6	36 079	1 693	4,7
Су Ст. Марі, Онт.	32 452	1 092	3,4	58 460	1 661	2,8
Вегревил, Алта.	2 223	1 063	47,9	2 908	1 518	52,2
Вікторія, Б. К.	51 331	415	0,8	154 152	1 509	1,0
Летбридж, Алта	22 947	914	4,0	35 454	1 358	3,8
Врентфорд, Онт.	36 727	751	2,0	55 201	1 276	2,3
Портадж Ла Прері	8 611	903	10,5	12 388	1 238	10,0
Канора, Саск.	1 568	886	56,6	2 117	1 236	58,4
Селкірк, Ман.	6 218	846	13,4	8 576	1 227	14,3
Кенора, Онт.	8 695	933	10,7	10 904	1 198	11,0
Форт Френсис, Онт.	8 038	1 087	13,5	9 481	1 171	12,4
Флін Флон, Ман.	9 899	778	7,9	11 104	1 104	9,9
Ніягара Фалз, Онт.	22 874	360	1,6	54 649	1 079	2,0

Заняття українців

До продуктивно працюючої людності статистика враховує тільки тих людей у віці понад 14 літ життя, які одержують за свою працю винагороду і платять податок або допомагають продукувати добра, що є предметом торгівлі. З того числа вилучені нездібні до праці й жінки, які виконують домашні роботи без грошової винагороди. З

усіх 473 337 українців у 1961 до продуктивно працюючих зачислено 191 680 осіб або 40,5% всіх, з чого на мужчин припадало 135 987 (55,2%), а на жінок 55 693 (24,6%).

Розподіл працюючої людності на класи занять зівставлено в залученій таблиці. Найчисленніша впродовж минулих років класа рільників зменшилася в 1961 до 21%. На перше місце, щодо числа прийшла класа промислових робітників і ремісників — 24%. З черги високий відсоток виявляє класа послуг, що охоплює працівників у ресторанах, готелях, домашню послугу, поліцію, військових, пожежну сторожу й ін. В цих категоріях праці українці дорівнюють, а в випадку рільників значно перевищують середній відсоток для Канади. Натомість відсоток українців зайнятих у торгівлі, адміністрації, професійній й бюрвовій працях залишається значно позаду середнього відсотку для Канади.

Зарібкові заняття українців, 15 літ і вище, по класах занять, в порівнянні з пересічною для Канади.

Класа занять	Українці 1961 р.			Відсоток	
	Муж.	Жін.	Разом	Укр.	Кан.
Всі заняття	135 987	55 693	191 680	100,0	100,0
Землеробство	30 779	9 279	40 058	20,9	9,9
Лісівництво	1 278	46	1 324	0,7	1,7
Рибальство і ловецтво	129	11	140	0,1	0,6
Гірництво, каменярство і нафта	3 903	206	4 109	2,1	1,9
Виробництво	28 904	7 891	36 795	19,2	21,7
харчі й напитки	5 410	2 119	7 529	3,9	3,4
одяг	2 024	1 787	3 811	2,0	1,4
папір	2 179	326	2 505	1,3	1,6
друкарство й публікація	1 002	420	1 422	0,7	1,3
витоп металю	3 251	147	3 398	1,8	1,4
перерібка металю	2 973	19	2 992	1,6	1,6
виробництво машин	1 229	127	1 356	0,7	0,8
виріб засобів транспорту	3 823	276	4 099	2,1	1,8
виріб електричних апаратів	1 119	427	1 546	0,8	1,3
хемічна промисловість	992	289	1 281	0,7	1,1
Будівництво	10 726	277	11 003	5,7	6,7
Транспорт і комунікація	16 991	2 456	19 447	10,2	9,3
Торгівля	16 525	9 669	26 194	13,7	15,3
дрібна розпродаж	10 821	7 844	18 665	9,7	10,8
Фінанси, ubezpieчення, реальності	1 845	2 999	4 844	2,5	3,5
Служби суспільства й підприємств	14 260	19 936	34 197	17,8	19,5
освіта	2 894	2 801	5 695	3,0	4,1
здоров'я й суспільна опіка	1 931	5 215	7 146	3,7	4,8
адміністрація підприємств	1 052	805	1 857	1,0	1,5
особова послуга	5 939	10 012	15 951	8,3	6,8
Державна адміністрація і оборона	7 768	1 964	9 732	5,1	7,4
Неопределені	2 879	959	3 838	2,0	2,5

Професійна праця

В класі професіоналів найбільше число учителів шкіл. Натомість українці залишилися далеко позаду Канади щодо числа в таких про-

фесіях, як: лікарі, аптекарі, професори університету, адвокати й нотарі та інші. Чисельне зіставлення українських професіоналів в 1951 і 1961 виявляє зріст, який найправдоподібніше буде продовжуватися в наступних десятиліттях.

Професіоналісти)*

	1941	1951	1961
учителі шкіл	1 313	2 235	4 025
санітарі дипломовані	108	357	988
професійні інженери	72	322	870
рисівники	28	225	632
санітарі у вишкoлі	126	319	437
лікарські і дентистичні техніки		293	430
священники	205	280	363
книговоди і рахівники		163	363
лікарі і хірурги	59	155	349
землеміри		94	280
фармацевти			252
адвокати і нотарі	38	70	196
музики і вчителі музики	116	129	182
суспільні опікуни	12	23	176
письменники, редактори, журналісти	26	66	165
хеміки	49	135	158
дентисти	15	47	147
інші учителі й інструктори		29	123
комерційні артисти		65	115
професори й директори колегій	5	21	82
фотографи		71	80
агрoноми		48	72
геологи			59
декоратори			56
учителі релігії й релігійні працівники	15	15	53
архітекти	6	27	52
бібліотекарі	4	13	50
терапевти		25	42
монахи	5	25	42
дітoарі		17	41
статистики й актуарі		1	39
монахині		32	38
економісти			30
біологи			29
остеопати й хіропрактики	2	10	24
оптометристи			23
артисти й учителі мистецтва	23		22
ветеринарі	3	11	21
судді		1	12
електронічні програмісти			11
фізики			9
інші професіоналісти		232	1,436

*) Кожного перепису класифікація була дещо інша, тому нема цифер для деяких професій в попередніх роках.

Релігія

В час еміграції подавляюча більшість, бо коло 80% українських поселенців належали до української католицької церкви, а інші до греко-православної церкви. Домішка інших релігійних груп була дуже незаметною. В наслідок невивантажувачої духовної опіки з рамени обох церков, зокрема в початкових роках поселення, наші поселенці попадали ступнево під вплив дуже численних у Канаді релігійних сект. Хоч українці католики одержали свого єпископа в 1912 році й українці православні скріпили церковну організацію, релігійне розбиття поступало далі. В 1961 р. відсоток українців католиків знизився до 33.3%. Число українців греко-православних було 25.2%. Понад 40% перейшли до інших релігій, найбільше до римокатоликів, протестантів, англіканів й інших. Особливо великі втрати були в роках 1941—1961, в якому то часі відсоток протестантів зріс з 3% до 12.6%, англіканів з 1% на 4%; перепис населення 1941 подав 4,827 українських визнавців римо-католицької релігії, й її зріст до 79,638 в 1961-му році коштом українців католиків дуже поважний.

Зміни, які зайшли на релігійному полі в десятиріччі 1951—1961, представлено в табелі.

Релігійний розподіл канадських українців в рр. 1951 і 1961.

Релігія	1951	%	1961	%	1961—1951
	число		число		
укр. (гр.) катол.	164,705	41.7	157,559	33.3	—8.4%
греко-православна	111,045	28.1	119,219	25.2	—2.9
римо-католицька	56,650	14.3	79,638	16.8	+2.5
протестанська (об'єдн. церква Канади)	28,190	7.1	59,825	12.6	+5.5
англіканська	10,082	2.6	19,140	4.1	+1.5
лютеранська	3,435	0.9	6,590	1.4	+0.5
пресвітеріанська	4,521	1.1	5,483	1.2	+0.2
баптистська	3,723	0.9	6,113	1.3	+0.4
менонітська	465	0.1	711	0.1	+0.0
жидівська	214	0.1	671	0.1	+0.1
інша	11,953	3.0	18,388	3.9	+0.9
Всі релігії	395,043	100.0	473,337	100.0	

«Інші релігії» охоплюють: пентекосталів, адвентистів, свідків Єгови, квакерів, членів Християнської Науки, Армії Спасення, мормонів, євангеліків, тощо.

Як багато людей українського походження перейшли до інших релігій, так і навпаки, українська католицька релігія, яка впродовж століть була обмежена майже виключно до українців, поширилася в Канаді на інші національності. Крім поляків, словаків, угорців і росіян, невеликі групи яких уже на рідних землях належали до укр. кат. церкви, подибуємо в ній також британців, німців, французів, італійців, скандинавців, голляндців, фінів і ін. Значна група (6,337) австрійців укр. католиків це, правдоподібно, давніші українські імігранти, що їх заклаксифіковано в часі приїзду до австрійців або які були

допущені до Канади на австрійську квоту. Визнавці укр. кат. релігії серед поляків, словаків і росіян належать переважно до старшого покоління й їх число зменшується. Серед інших національностей тенденція зростає. (див. таблиця). Треба зауважити, що відсоток визнавців українських релігій серед чоловіків є на 2 до 3% вищий, ніж серед жінок. Також сільське населення зберігає релігію краще, ніж міське.

На жаль подібного зіставлення укр. греко-прав. церкви не можливо виказати, тому що перепис подає тільки загальне число всіх греко-православних. Знаємо, що до укр. греко-прав. церкви також належать вірні інших національностей.

*Розподіл визнавців укр. католицької релігії по національностях
в 1951 і 1961 рр.*

Національна група	1951		1961	
	Число	%	Число	%
Українці	164,765	86.34	157,559	83.07
Поляки	11,361	5.95	10,681	5.63
Чехи й Словаки	3,763	1.97	2,774	1.46
Мадяри	1,294	0.68	1,361	0.72
Росіяни	2,546	1.33	1,180	0.62
Австрійці	1,661	0.87	6,337	3.34
Британці	1,077	0.56	3,549	1.87
Німці	735	0.39	1,193	0.63
Французи	218	0.11	1,615	0.85
Італійці	70	0.04	434	0.22
Скандинавці	228	0.12	377	0.20
Голландці	69	0.04	211	0.11
Фіни	59	0.03	48	0.03
Всі разом	190,831	100.00	189,653	100.00

Матірня мова канадських українців

В переписі населення терміном «матірня мова» визначено мову, яку дана особа вивчила в дитинстві першу і яку ще розуміє. В тому значенні матірня мова не завжди накладається з розмовною мовою даної особи. Матірня українська мова не конечно замикається в етнічній групі. Найкращий приклад маємо з того факту, що число осіб, які подали укр. приналежність і укр. матірню мову в 1961 р. було 304,752, а число всіх осіб, які подали українську матірню мову було 361,496, тобто 56,744 осіб з українською матірньою мовою є поза українською етнічною групою. Можуть це бути латинники з Галичини, роджені в Україні поляки, німці або й інші, що живучи серед українців мовно засиміювалися, або родини з мішаних подруж, де мати українка навчила дітей української мови, хоч їх етнічна класифікація пішла за батьком, або українці, яких зачислено до неукраїнської групи.

В порівнянні з іншими великими етнічними групами українці під оглядом збереження матірньої мови (64.4%) стоять на шостому місці,

по французах (90%), китайцях (83.1%), італійцях (73.5%), індіянах та ескімосах (71.4%), і фінах (67.8%), але перед угорцями (61.1%), японцями (60.3%), словаками (59.1%), поляками (45.5%), німцями (40.0%), голляндцями (37.5%) і ін.

Сильнішу мовну асиміляцію німців, голляндців, скандинавців й інших народів можна пояснити ранішим поселенням і мішанням з іншими національними групами, передусім англо-саксами.

Найкраще збереглася українська мова в Саскачевані, Манітобі й Алберті. Відсоток збереження української мови в цих провінціях є 69.7%. Найслабше в надморських провінціях і в Британській Колумбії. Стосунково високий відсоток осіб з українською матірньою мовою в Квебеку (79.3%), треба пояснити скупченням українців в одному осередку, Монреалі, та стосунково меншою асиміляційною силою французів. Найсильніше асимілюються українці в англійському середовищі, зокрема в містах. В тому напрямі працює англійська школа, англійські працедавці і ціле оточення. Іншим сильним асиміляційним чинником є мішані подружжя. Натомість, життя в більших українських скупченнях в місті при допомозі рідної школи, церкви та культурно-освітніх і молодечих організацій, як також життя на селі в однорідних українських колоніях пособляє збереженню рідної мови. Асиміляційний процес проявився найсильніше після 1941 року. Він охопив передусім молодші повоснні річники, серед яких українська матірня мова знизилася до 30%. Він ще далі буде спадати, коли цьому негативному явищу не поставиться належної перепони.

II. ІСТОРИЧНИЙ ПЕРЕГЛЯД

Досягнення в політиці

Мабуть найважливішим критерієм інтеграції кожної етнічної групи в канадську політику й суспільство є активна участь в політичному і суспільному житті. Тут українці значно випередили інші етнічні групи, небританського й нефранцузького походження. Це можна пояснити чотирма факторами: 1) Українці поселились компактними групами в сільських округах, у містах і містечках, і були рішуче наставлені вибирати своїх власних кандидатів; 2) в Україні вони були пригнічені чужою владою, яка робила при виборах такі маніпуляції, які позбавляли їх можливості послати своїх представників до парламенту, а тут вони користувались повною свободою і перед ними відкривались широкі можливості; 3) вони бажали доказати, що вони активні громадяни в політичному житті, а не недбалі, пасивні; 4) дискримінація й упередження, виявлені деякими англосакськими колами населення, спонукати їх до політичної активності в канадських партіях, щоб обороняти себе.

Українці почали з найнижчого щабля політичної драбини — з муніципальних справ, що стали їм школою для вищої політики. Перший українець, Іван Сторожук, був обраний у 1908 р. на голову Стюарт-бурнської муніципальної управи в південносхідній Манітобі. З того часу були вибрані сотні посадників («майорів») і членів муніципалів у багатьох місцевостях Манітоби, Саскачевану та Алберти. Крім «ріфів» (старост), шкільних тростів та радних у багатьох містах Канади, декілька українців були вибрані на посадників («майорів») великих міст, наприклад, Василь Гавриляк в Едмонтоні, який в 1956 р. був також президентом Канадської федерації посадників міст; Степан Дзюба у Вінніпезі, який двічі був обраний через аклямацію, а два рази переміг у виборах величезною кількістю голосів; Михайло Петрик у Віндзорі був посадником на протязі трьох каденцій; Петро Ратуський в місті Кенора (Онтаріо) й Михайло Владика в Порт Гоп (Онтаріо) й інші.

Дотепер було 66 українців членів провінційних парламентів. Деякі з них були вибрані по декілька разів; чотири з них були провінційними міністрами. Перший член парламенту українського походження був обраний у Канаді в 1913 році. Це був Андрій Шандро, ліберал, обраний з округу Вегревіл до Албертської провінційної легіслятури. Перший провінційний посол у Манітобі був Тарас Д. Ферлей, вибраний, як незалежний ліберал, в окрузі Гімлі. Перший в Саскачеванській легіслятурі був д-р Юрій Е. Драган, який був обраний в окрузі Келвінгтон з ліберальної партії. Перший українець в Онтарійській легіслятурі був адвокат Іван Яремко, обраний в 1951 році з консервативної

партії. Перша (і єдина) українська жінка-парляментаристка, Марія Баттен (родинне прізвище її — Фодчук), лібералка з Гумболдта, Саскачеван (1956-1964); пізніше її призначено суддею. Рекордово довго прослужив на парламентарному пості Микола Бачинський, обраний вперше в 1922 році в окрузі Фішер, Манітоба, ліберал. Він був членом Провінційного парламенту Манітоби на протязі 34 років, з того кілька років був «вайспікером» (заступник предсідника), а останні два роки «спікером» (предсідником) Провінційного парламенту Манітоби; зрештупував у 1956 році. З 66 українців-парляментаристів 20 було в Албертській провінційній легіслатурі, 11 у Саскачевській, 33 у Манітобській, й 2 в Онтарійській.

Дотепер було чотири провінційні міністри українського роду, кожен з іншої партії і в іншій провінції. Першим був Олександр Кузяк, промисловець та колишній муніципальний секретар з Канори, Саскачеван, якого в 1952 році призначено урядом Сі-Сі-Ф (соціалісти) на посаду міністра телефонів, фінансів та природних ресурсів; він був міністром 12 років. У 1955 р. Михайло Григорчук, адвокат, староста («ріф») з Етелберт, став Генеральним прокурором у ліберальному уряді Манітоби; на цьому становищі він залишився до 1958 року. Іван Яремко, торонтонський адвокат, був від 1958 року міністром транспорту, пізніше міністром громадянства та державним секретарем Онтаріо, а в 1966 році йому доручено міністерство суспільної опіки. Найновіший український міністр є Амброзій Головач, з Едмонтону, музикант і промисловець, колишній федеральний посол, у 1953-1958 рр. У 1962 році Албертський уряд суспільного кредиту назначив його провінційним секретарем. Всі названі міністри уродженці Канади, сини українських піонерів.

Поява українців на форумі федеральної (всеканадської) політики починається в 1925 році, коли Михайла Лучковича, вчителя (народився у США) було обрано в Алберті до Федерального парламенту Канади. Один з них, Михайло Стар (Старчевський), промисловець і колишній посадник м. Ошави, був міністром праці Канади (1957-1963) у консервативному уряді Джона Діфенбейкера. Три роки він був предсідником консервативного кавкасу послів і сенаторів; в 1967 році Стар став Палатним лідером опозиції, заступаючи Діфенбейкера; Стар був кандидатом на лідера консервативної партії. Нововибраний лідер, прем'єр Нової Скотії, Роберт Стенфілд, назначив Стара тимчасовим Лідером опозиції в Палаті громад (Гавс оф Комонс) до того часу коли Стенфілд був вибраний федеральним послом (у листопаді 1967) і зайняв своє місце в Оттавському парламенті. Стар перепав у виборах у 1968 році. Три українці були членами Канадського сенату. В Канаді сенаторів призначає уряд; становище сенатора — досмертне. Першим українцем-сенатором був пок. Вілліям Вал (Василь Волохатюк), ліберал, директор Середньої школи в Вінніпезі; він був сенатором у рр. 1955—1962; другим — Іван Гнатишин, адвокат із Саскатону, в рр. 1959—1966; а третім — д-р Павло Юзик, професор історії Манітобського університету, з Вінніпегу, консерват.

У 1968-ому році в Канаді, нараховуємо 89 парламентаристів українського походження: 67 провінційних, 19 федеральних і 3 члени сенату. Після федеральних виборів цього року, в Оттаві маємо 8 послів українського і мішаного роду — 5 консерватів і 3 лібералів. Не будемо мати повного образу діяльності українських парламентаристів й оцінки їхньої праці доки не знайдеться науковець, який проведе стосовні дослідди.

Організаційне життя

Життя українців Канади в початках поселення до першої світової війни гуртувалося коло церкви, читальні і школи, а його заінтересування виходило рідко поза справи льокального характеру. Вся увага в той час була звернена на господарську розбудову.

Перша справжня організація на терені Канади постала в 1905. Це було Українське заповогове братство св. Николая, яке основано в Вінніпезі за ініціативою українського католицького священника о. М. Гури, на взір Українського народного союзу в США.

Наступною організацією загального характеру була Українська учительська організація, заснована на учительському з'їзді в Вінніпезі в 1907 р. Про її роль в житті українського шкільництва була мова в розділі про школи.

В 1918 р., в Саскатуні, на довірочних зборах частини українців католиків, які рішилися покинути українську католицьку церкву і закласти православну, засновано Українське греко-православне братство в Канаді, яке допомогло zorganizувати Українську греко-православну церкву (УГПЦ).

В грудні 1927 р., на з'їзді Інституту ім. П. Могили в Саскатуні та Інституту ім. М. Грушевського в Едмонтоні, створено дві організації: Союз українців самостійників (СУС) і Союз українок Канади (СУК). Разом із Союзом української молоді Канади, ці організації охоплюють українців приналежних до Української греко-православної церкви. Пресовим органом СУС є тижневик «Український Голос», що постав у 1910 р.

Українці католики заснували в 1932 Братство українців католиків (БУК). В 1939 р. засновано товариство Українське католицьке юнацтво (УКЮ), а в 1943 Лігу українських католицьких жінок (ЛУКЖ). Ці три організації працюють на ідеологічній основі Католицької акції, в тісному пов'язанні з Українською католицькою церквою.

Як посереднє звено між цими двома релігійними таборами, які не завжди пам'ятали на основну християнську заповідь любови ближнього, постало в 1932 р. Українське національне об'єднання (УНО); основою праці цієї організації стала націоналістична ідеологія. До УНО ввійшла, як складова клітина, Українська стрілецька громада, яку заснували в 1928 р. ветерани українських армій, що по війні прибули до Канади. Іншими складовими клітинами УНО стали — Організація українок Канади ім. Ольги Басараб, та Молоді українські націоналісти (МУН), тепер Молодь українського національного об'єднання (МУНО). Пресовим органом УНО є тижневик «Новий Шлях».

В 1920-их роках прихильники гетьманської ідеології організували на терені Канади, подібно як і в США спортивно-руханкові товариства, звані Гетьманська Січ. Вони були основою створення політичної надбудівки — Союз Гетьманців-Державників. Ця організація була популярна спочатку, коли мала перепертя від католицьких кругів, але в 1930-их роках не могла витримати конкуренції з вище згаданими організаціями і скоро втратила ґрунт.

Поза названими національними українськими організаціями, почавши від початку 1920-их років, українські комуністи ширили інтернаціональну комуністичну ідеологію при допомозі організації «Товариство український робітничо-фермерський дім». Комуністичний рух

серед українців поширився найбільше в часі депресії 1930-их років, здобуваючи велику силу, чим витворив загальну опінію, що всі українці є комуністи.

У 1942 р., під час війни, це товариство прийняло назву «Товариство об'єднаних українців канадців». Його пресовим органом сьогодні є тижневик «Життя і Слово» в Торонті; для молоді видають англійською мовою місячник «Юкраїнієн Канадієн». Завдяки інтензивній праці УНО в 1930-их роках та КУК в 1940-их роках, впливові події в Радянській Україні, комуністичний рух серед українців змалів і на сьогодні не представляє поважної сили.

Комітет українців Канади

Знаменною подією в 1940 році була координація українських організацій Канади, що стояли на національній платформі, в Комітеті українців Канади (КУК). Спонукою до співпраці українських організацій були події пов'язані з вибухом війни й konieczністю зайняти однозначне становище до нових проблем. Провідники українських організацій були свідомі, що єдність створить силу, з якою Канада мусить рахуватися.

Основниками організації Комітету українців Канади були: Братство українців католиків, Союз українців самостійників, Українське національне об'єднання, Союз гетьманців державників і Українська робітничка організація (УРО), а після війни Союз українських ветеранів Канади.

Після війни, з прибуттям тьветою іміграції, що мала характер воєнних і політичних втікачів, постало багато нових українських організацій в Канаді, які з часом вступили до КУК-у. Найбільша — це Ліга визволення України (ЛВУ), що підтримує Закордонні частини ОУН. Її орган — «Гомін України» в Торонті. Тісно пов'язана з ЛВУ є Спілка української молоді (СУМ). Інші діючі організації: Союз українців жертв російського комуністичного терору (СУЖЕРО) з яким пов'язане Об'єднання демократичної української молоді (ОДУМ); Українсько-канадське товариство сприяння УНРаді; ПЛАСТ, який має свої домівки, оселі, журнали тощо.

КУК сьогодні складається з 29 організацій, які репрезентують майже всі аспекти життя й діють на цілому терені Канади. КУК у своїй узгодненій праці діє через Президію, Президіальну раду; Комітет українців Канади, до якого входять жіночі організації, Рада української молоді Канади, до якої належать всі молодечі організації, Українська наукова рада; Союз українського студентства Канади; Комітет українських ветеранів, різні комісії і місцеві відділи КУК-у в головних центрах країни. Окремі установи створені КУК-ом для специфічних цілей є Українська народня фундація ім. Тараса Шевченка для культурної діяльності і Суспільна служба українців Канади (на місце Фонду допомоги українців Канади), для допомоги й порад потребуючим українцям у Канаді й в Європі.

Від часу постановня Комітет Українців Канади є правним речником і репрезентантом української національної групи перед урядом Канади. Під час війни його головна увага була спрямована на потреби держави і на несення помочі в обороні перед ворогами демократичної сво-

боди, зокрема помочі українським воякам у канадських збройних силах на фронті. Після війни виринула низка проблем і праць зв'язаних з інформацією Канади й інших націй про правдиве обличчя російського комунізму, організація помочі жертвам війни, зокрема виснаження правного становища тим, що по війні найшлися на терені Німеччини й Австрії, виведення дозволу на іміграцію до Канади і поміч у переїзді та піднайденні праці.

Структура КУК-у наслідує парламентарну систему. Найвища влада належить до Українського канадського конгресу, який відбувається що три роки, починаючи з 1943 р., коли відбувся перший конгрес. Конгрес складається з делегатів, які репрезентують складові організації та їхні відділи і льокальних відділів Комітету з усієї Канади. Конгрес має законодавчу владу. Президія КУК-у виконавчим (екзекутивним) органом і є складена на основі першинства, з представників чоловічих організацій, які займають різні становища. Від самого початку в 1940 р. аж по сьогодні, з короткою перервою, впродовж 25 літ, президентом КУК-у є о. прелат д-р Василь Кушнір. Централя КУК-у є у Вінніпезі.

Щоб тільки вирахувати праці виконані під кермою КУК-у, треба написати грубу книгу. Тут вистачить кілька прикладів: для українських жертв другої світової війни перейшло через КУК понад 400 000 доларів, тисячі посилок одиння й харчів. КУК подбав, щоб відкрити двері до Канади для сорок тисяч українських виселенців. Заходами КУК-у, через делегації й меморандуми до федеральних і провінційних урядів, українці здобули сенаторів, міністрів і заведення української мови в університетах та середніх публічних школах у степових провінціях. В 1951 р. під патронатом КУК-у відбувалися торжественні святкування 60-ліття поселення українців у Канаді, при співучасті представників уряду. Прем'єр міністр Луї Ст. Лоран, відвідав кілька піонерських осель; в будинку Манітоської легіслатури Лейтенант-генерал Р. Ф. Мак Вілліамс відкрив пропам'ятну таблицю в честь українських піонерів.

В 1961 р., у сімдесятліття українського поселення, Прем'єр міністр Джон Діфенбейкер на очах 50-тисячної зібраної перед будинком Парляменту Манітоби громади українців із усієї Канади, відкрив пам'ятник Тарасові Шевченкові. В 1964 році, у 150-літню річницю народин Шевченка, КУК заініціював Українську народню фундацію ім. Тараса Шевченка, призначену на культурні цілі канадських українців. З рамені КУК-у Ридавництво торонтонського університету видало з цієї нагоди дві книги: Поетичні твори Тараса Шевченка та Українські поети, 1189-1962 (в англійському перекладі К. Андрушишина, голови Славістичного відділу Саскачеванського університету, і В. Кірконела, президента Акадійського університету). Мабуть найбільше признання для української справи в Канаді досягнуто під час переслухань і засідань «Королівської комісії для двомовности і двокультурности», покликаной до життя в літі 1963. При цій нагоді українці мали можливість виявити свої аспірації як окремої групи, що разом із іншими національними меншинами Канади, відіграла немаловажну ролю в розбудові Канади.

Завершенням маніфестації української культури в Канаді була участь українців у великих святкуваннях сторіччя Канадської конфедерації в 1967 р. Виступи українських танцювальних і хорових груп, як в столиці, так і провінційних містах, а зокрема на Світовій

виставці «ЕКСПО-67» у Монреалі, були найкращою рекламою українців перед їхніми канадськими співгромадянами і перед зовнішнім світом. Заходом КУК-у відбувся «День української молоді» 31 серпня 1967 р. в Оттаві; здвигом молоді вітали Прем'єр міністр Пірсон, Генеральний губернатор Мічінер і українські парламентаристи; відкрито в Національній бібліотеці пропам'ятну таблицю де вказані досягнення українців у цій країні.

ЦЕРКОВНЕ ЖИТТЯ

Загальну характеристику розвитку релігійного життя канадських українців і їх розподіл на окремі групи представлено в одному з попередніх розділів. Статистичні дані переписів населення виявили виразну тенденцію до релігійного роздвінення, яке почалося ще в піонерському періоді і набрало великих розмірів після 1941 року. Це некорисне явище не тільки для українських церков — католицької й православної, — але також для інших ділянок національного життя: культурно-освітньої, шкільної, суспільної, господарської й інших. Кожна з церковних груп ізольовується від інших та організує власні ділянки праці; зайва витрата енергії й обмеження засобів відбивається найгірше в шкільній та виховній праці.

Українська Католицька Церква (УКЦ)

В початках іміграції до Канади Українська католицька церква охоплювала коло 80% усіх поселенців. Цілковитий брак українських католицьких священиків у першому десятиріччю поселення перетворив українську громаду на арену змагань чужих, часто ворожих українській національності, місіонерів найрізніших релігій і сект. Впертий спротив римо-католицького духовенства проти іміграції жонатого священства, до якого українці були звикли, позбавив українську церкву можливість нести опіку її вірним у Канаді. Поминаючи кілька відірваних місій українських католицьких священиків із США (о. Нестор Дмитрів у 1897 р., о. Д. Поливка в 1899 р., о. М. Заклинський в 1900 р. й ін.) нормальна праця української католицької церкви в Канаді почалася щойно в 1902 р., коли то прибули три священики, оо. Василіяни і чотири монахині сс. Служебниці. Міста Едмонтон і Мондер в Альберті, Ростерн і Йорктон в Саскачевані та Вінніпег у Манітобі стали першими організаційними осередками праці Української католицької церкви. Згодом число священиків побільшувалося новими місіонерами з Галичини, але їх скількість була дуже мала в порівнянні до потреб 150 тисяч вірних, розкинутих по велетенських просторах Канади. Кілька ідейних священиків римо-католиків, о. Йосафат Жан, о. П. Ру, і ін. вивчили українську мову, прийняли український церковний обряд і решту свого життя посвятили праці для української церкви. Окрема згадка належиться редемптористові бельгійського походження, о. А. Деляре, який заснував українську вітву чорного чина оо. Редемптористів. З цього чина вийшов перший митрополит Української католицької церкви в Канаді архієпископ Максим Германюк.

Нова сторінка в організаційному житті церкви почалася в 1910 р., коли приїхав до Канади митрополит Андрей Шептицький. Він відвідував українські поселення та запізнався з потребами вірних. Щоб запобігти дальшому занепадові української церкви треба було віддати вірних під опіку українського єпископа. Митрополит Андрей виснавив піддержку канадських римо-католицьких єпископів у його стараннях заснувати окрему єпархію для вірних української католицької церкви в Канаді.

Пляни митрополита Андрея здійснилися в 1912 р. Українська католицька церква дістала свого єпископа в особі о. Никити Будки. У наступному 1913 році єпископ подбав про інкорпорацію української католицької церкви під назвою: «Руська греко-католицька церква в Канаді». Рік пізніше, на соборі в Йорктоні, Саск. схвалено «Правила руської греко-католицької церкви в Канаді».

Еспродовж наступних літ головна увага українського духовенства і сестер Служебниць була спрямована на організацію шкіл, бурс та інститутів на зразок французької римо-католицької церкви. Єпископ Будка змагав до повного підпорядкування виховної ділянки. Але тут він стурнувся із спротивом світської інтелігенції, зокрема вчителів. Спір за Інститут ім. Петра Могили в Саскатуні довів до ворожнечі, що скінчилася роздором в українській католицькій церкві. Значна частина інтелігенції і вірних відлучилася від неї й заснувала 1918 р. «Українську греко-православну церкву в Канаді».

В 1927 р. єпископа Будку відкликано до Риму. Пізніше він виконував обов'язки генерального вікарія Митрополита Андрея у Львові. В 1944 р. арештований большевиками; згинув на засланні в 1949 р.

55 літ незалежності УКЦ в Канаді зміцнили організаційну мережу; число парафій і місійних станиць зросло з 80 в 1912 р. на 299 в 1927 р., число священників піднеслося з 20 на 47. В тому часі постали два новіціяти: оо. Василіян і оо. Редемптористів. Сестри Служебниці працювали з великим успіхом у шкільній та виховній ділянці, закладаючи школи, курси, дитячі садки, сиротинці, доми для старших віком осіб.

В 1929 році адміністрацію УКЦ в Канаді перебрав єп. Василій Ладика. За його часів зросло число священників, збільшилося число парафій і місійних станиць, пожвавлено місійну та видавничу діяльність. Найважливіші події за часів його єпископату це поділ дотеперішньої одної єпархії на три (в 1948 р.) і заснування четвертої єпархії (в 1951 р.). Одночасно єпископ Ладика одержав гідність архієпископа. Остаточо закріпився такий поділ: Вінніпезька єпархія, що охоплює Манітобу (архієп. В. Ладика), Едмонтонська єпархія, що розтягається на провінції Альберт і Британську Колумбію (єп. Ніль Саварин), Саскатунська єпархія, пров. Саскачеван (єп. Андрей Роборецький) і Торонтоńska єпархія (єп. Ісидор Борецький), що охоплює Онтарію й інші провінції на сході Канади.

Дуже невідрадним явищем воєнних і післявоєнних часів було масове відступство від Української католицької церкви і перехід до римо-католиків та протестантів. Одною з причин зміни релігії були недотачі належного національного й релігійного виховання з боку самої церкви, велике розпорошення українців серед чужого середовища, мішані подружжя, асиміляційний вплив римо-католицьких і публічних шкіл, до яких ходить й українська молодь, перетягання на римо-католицький обряд римо-католицькими священниками.

Наступником архисп. Е. Ладики став від 1956 р. сп. Максим Гермаюк, якого Папа Пій XII іменував архієпископом і митрополитом УКЦ в Канаді. Митрополит Максим змагає до усунення недоліків попередніх літ, зокрема до привернення української католицької церкви її ідентичности та виразного відмежування її від римо-католицької церкви.

Організаційний стан УКЦ в 1960-их рр.

УКЦ в Канаді творить окрему митрополію з чотирма спархіями, під юрисдикцією одного митрополита і трьох єпископів. Священиків 270 (в тому числі 180 світських, 52 Василіян, 35 Редемптористів і 4 Студитів).

Парафій і місійних станиць є понад 600; число вірних виносить коло 190 тисяч. В тому 158 тисяч осіб заявили українську національність, а 32 тисяч іншу національність. (Див. таблиця). Більшість меншин УКЦ виникла з мішаних подруж, в яких наступила злука національности, але збереглася релігія. Чисті національні меншини це понад 2 000 словаків, які тепер мають свого апостольського візитатора (сп. Михайл Руснак), 1 000 угорців і 1 000 росіян. Натомість 6 000 «австрійців» і 11 тисяч поляків це в більшості українці, які до тепер фігурують у чужих національних рубриках.

Чернечі чини. До них належать Василіяни, Редемптористи і Студити. Найранше прибули до Канади оо. Василіяни, які творять окрему провінцію з осередком у Вінніпезі (протоігумен о. Мирон Дацюк). Вони мають 9 монастирів та чернечих домів з понад 100 членами, в тому числі 52 священників. Важливіші з монастирів: Мондер в Алберті, найстарший, в якому приміщені бібліотека, музей, новіціят; Вінніпег, Едмонтон, Торонто, Оттава, Грімсбі й Ванкувер. Е. Торонто оо. Василіяни удержують Колегію св. Василя Великого, і власне видавництво. Їх пресовим органом є місячник «Світло».

Ченці Редемптористи творять окрему провінцію з центром у Вінніпезі (протоігумен о. Павло Малюга). Вони нараховують 36 священників і коло 30 братів у 8 чернечих домах та установах: Вінніпег, Роблін, Ман. (Колегія св. Володимира), Саскатун, Йорктон, Айтуна, Торонто і Медовейл, Онт. Видають місячник «Голос Спасителя» і кварталник «Логос».

Ченці Студити мають 4 священників і 10 братів у власному монастирі в Вудсток, Онт.

Брати християнських шкіл — провадять Колегію св. Йосифа в Йорктоні, Саскачеван.

Сестри Служебниці Пречистої Діви Марії — працюють в Канаді від 1902 р., головню в шкільній ділянці. Вони мають 22 чернечі дома і коло 260 сестер; ведуть три середні школи для дівчат т. зв. академії (Йорктон, Вінніпег й Анкастер), в різних місцевостях працюють у цілоденних школах, ведуть Рідні школи, дитячі садки, сиротинці, лікарні, дома для старших віком людей, робітню церковних риз тощо.

Сестри св. Йосифа — мають свій чернечий дім у Саскатуні з 5 сестрами.

Сестри місіонерки християнської любови — мають свої дома в Грімсбі і Содбурі в Онтаріо.

При УКЦ існує низка організацій, які працюють на засадах Католицької акції. До них належать: Братство українців католиків (БУК), засноване в 1932, Ліга українських католицьких жінок (ЛУКЖ), Українське католицьке юнацтво (УКЮ), Товариство українських католицьких учителів і студентська організація «Обнова». З господарських установ з УКЦ злучене Українське заповогове братство св. Миколая в Канаді, численні кредитові спілки тощо.

Надбудову всіх цих організацій становлять Спархіяльні ради в окремих спархіях, які мають своє завершення у Всеканадській централі українців Канади.

Православні Церкви

В початках іміграції до Канади відсоток українців греко-православної релігії досягав 20%. Це були майже виключно українські поселенці Буковини і невелике число православних та «москвофілів» з інших земель. Всі вони залишалися без опіки українських священників і підпадали під впливи чужих православних та протестантських церков. Найсильніші впливи здобувала «Російська православна місія», з осідком у Нью-Йорку, вдержувана російським царатом для ширення православ'я і москвофілства між слов'янськими поселенцями в Північній Америці. Впливам цієї «місії» піддалися буковинці і москвофілська частина греко-католиків з Галичини. В Канаді Російська православна місія поширилася найбільше в 1905-1911 рр. за архимандрита Цеховцева. Після його виїзду до Росії в 1911 р. вона підупала, а з упадком царату, позбавлена фінансової допомоги, втратила ґрунт серед канадських українців. Найдовше задержалися при ній буковинці.

Іншою сильною релігійною групою тих часів була «Всеросійська патріархальна церква» митрополита Серафима, який в 1903-1905 рр. підпорядкувався Антіохійському патріярхові. В 1905 р. він проголосив свою церкву незалежною. Висвячуючи на священників непідготованих, часто півграмотних людей, він накоїв церкві багато лиха. Після його виїзду з Канади ця група розпалася. Частина поставлених Серафимом священників (з Іваном Бодругом на чолі) ще в 1904-1905 рр., в порозумінні з пресвітеріянами, заснувала т. зв. «Незалежну православну церкву», яка в 1911 р. злилася з пресвітеріянами. Більшість вірних покинула тоді цю церкву.

Українська Греко-Православна Церква

Правопорядок у релігійному житті православних українців запанував щойно після 1918 р., коли зорганізовано «Українську греко-православну церкву в Канаді».

Плян заснування цієї церкви виринув на з'їзді в Саскатуні (липень 1918 р.), що його скликав Народний комітет. Там засновано Українське православне братство, яке мало підготувити організацію церкви. Головним мотором організації була світська інтелігенція, головню учи-

тельство. Між піонерами цього церковного руху були Василь Свистун, Михайло Стечишин, Семен Савчук (пізніше священник) редактор «Українського Голосу», Василь Кудрик (пізніше священник), Я. В. Арсенич, П. Зварич та інші. Організація церкви натрапила на труднощі через брак священників і єпископа. Після невдалих переговорів з архієп. Олександром, на церковному з'їзді в Вінніпезі (25. XI. 1919), церкву передано під тимчасову юрисдикцію сирійсько-антіохійського митрополита Германоса. Адміністрація церковним майном залишилася в руках громад.

На соборі в Йорктоні (16-17 липня 1924) управу УГПЦ передано колишньому Вінницькому й Подільському архієпископові Іванові Теодоровичеві, що репрезентував Українську Автокефальну Церкву в США. В квітні 1929 УГПЦ інкорпоровано, і від тоді почався її систематичний розвиток. Архієпископ Іван Теодорович очолював УГПЦ до 1947 р., а до 1950 р. архієпископ Мстислав (Скрипник). В 1950 році на чолі УГПЦ став колишній архієпископ Холмський і Підляський Іляріон (Огієнко). На соборі 1951 р. його вибрано митрополитом Вінніпегу і всієї Канади. На цьому соборі підкреслено ще раз автокефалію УГПЦ та її соборноправний устрій. Тоді також УГПЦ в Канаді поділено на 3 спархії: східню з осідком в Торонто (архієп. Михаїл Хороший), середню, до якої належать провінції Манітоба й Саскечеван, з осідком у Вінніпезі (митроп. Іляріон), і західню з осідком в Едмонтоні (архієп. Андрій Метюк). В 1963 створено ще одну спархію, Саскатунську (єп. Борис Яковлевич).

В 1967 р. УГПЦ в Канаді нараховувала коло 300 парафій і місійних станиць з понад 90 священниками, кількома десятками діячів і 120 тисячами вірних. Адміністрація церкви знаходиться в руках Консистерії зложеної з єпископів і 18 членів — 9 духовних та 9 світських, вибраних на шість літ.

УГПЦ опікується Колегією св. Андрея з богословським і філософським факультетами. Колегія асоційована з Манітобським університетом у Вінніпезі. З УГПЦ тісно зв'язані: Інститут ім. Петра Могили в Саскатуні, Інститут св. Івана в Едмонтоні та Інститут св. Володимира в Торонті. При парафіях зорганізовано доповнюючі школи для навчання української мови й релігії т. зв. українські й недільні школи. Школами опікується Рада українських шкіл при Консистерії. При УГПЦ існує Наукове богословське товариство в Вінніпезі, що видає журнал «Віра і Наука». Видавництва «Еклезія» і «Видавнича Співка УГПЦ» видають богословські книги, підручники, календарі та ін. Пресовим органом УГПЦ є двотижневик «Вісник». В тісній співпраці з УГПЦ стоїть організація Союз українців самостійників і тижневик «Український голос».

Поруч Української греко-православної церкви на терені Канади діють також інші православні церкви. Важливі з них: Українська православна церква царгородського патріярха, яку в США і Канаді очолював архієп. Богдан Шпилька. На терені Канади має коло 10 парафій цієї церкви.

До Російської православної церкви належить частина православних буковинців. Ця церква постійно тратить вірних; головню молоде покоління переходить до протестантів.

Українські Протестантські Церкви

Найранше здобули прихильників пресвітеріянські місіонери. Вони зуміли поширити свій вплив на т. зв. Незалежну православну церкву Івана Бодруга, що схилявся до протестантизму. В 1913 р. ця церква враз із 21 священиками і частиною українських громад перейшла до пресвітеріян. Згодом частина українців їх покинула, інша частина перейшла до Злученої церкви Канади (протестантської), а частина залишилася незалежною. В 1922 р. українські протестанти заснували «Українське Євангельське Об'єднання в Північній Америці».

Поруч з пресвітеріянською поширювалися й інші протестантські релігії: методистська, баптистська, лютеранська, англіканська й інші. В 1961 число визнавців протестантських релігій зросло до 100 тисяч. Більшість їх губиться серед інших національностей, деякі творять окремі українські з'єднання. Найбільше (60 тисяч) українських протестантів належить до Злученої церкви Канади, 19 тисяч до англіканців, 7 тисяч до лютеранів, 6 тисяч до баптистів, 5 тисяч до пресвітеріанів, а 18 тисяч розсіпані серед п'ятидесятників, адвентистів, квакрів і інших.

Важливіші часописи й журнали, що обслуговують українських протестантів-євангеліків, це «Євангельський ранок» — орган Українського євангельського об'єднання Північної Америки (Торонто-Детройт), «Євангельська Правда» (в Торонто) — орган пресвітеріян, «Християнський вісник» (Едніпег), — орган баптистів, «Євангеліст» (Торонто) — орган п'ятидесятників й інші.

Українці римо-католики

Римо-католицька церква здобувала свій вплив між українцями вже в піонерському періоді. Проте праця римо-католицьких місіонерів натрапляла на спротив українців, які привезли із собою до Канади сумний досвід розкладової роботи польських ксьондзів на рідних землях. Щойно праця українських священиків послабила вороже наставлення українців до західного католицизму. Співпраця з римо-католицькими священиками, головню французькими, посилення дітей на навчання до римо-католицьких шкіл, а при тому занедбання виховання в рідному обряді, мішані подружжя й інші причини перевели до римо-католицької церкви 80 тисяч українців (17% населення). Українці римо-католики не мають ні свого римо-католицького єпископа, ні не створили власної організації і вони наражені на повну асиміляцію. Не зважаючи на виразну заборону Риму, перетягання вірних українсько-католицької церкви на римо-католицизм продовжується і забірає рік-річно тисячі українців.

ГОСПОДАРСЬКІ ДОСЯГНЕННЯ

В піонерському періоді велика більшість українців займалася землеробством, а тільки невеликий відсоток знаходив працю в інших галузях господарства. Звичайно, як некваліфіковані робітники, українці працювали при будові залізничних шляхів, доріг, домів, в гірництві тощо. Згодом, вже на терені Канади, поставала тонка верства профе-

сійних працівників та підприємців, серед якої найбільшу групу творили учителі народних шкіл. Епродовж сімдесятьох літ повільного, але постійного розвитку в Канаді і припливу свіжої іміграції основно змінилася суспільна структура української людності, і натеper вже немає жодної ділянки праці, в якій українці не були б заступлені. (Див. таблиці зайнятості і професійних працівників у першій частині). Хоча скількість українців у високоплатних клясах занять зростає постійно, то в тому відношенні вони ще не дорівнюють передовим етнічним групам Канади. Проте не підлягає сумніву, що з бігом часу ця різниця зменшиться, або й зовсім затреться.

Не зважаючи на брак освіти, керівництва і капіталу, що сповільнювало розвиток поселенців, українці все таки можуть похвалитися великими досягненнями в різних галузях господарства, завдяки залізній витривалості, працьовитості та ощадності.

Рільництво

Землеробство становило головну ділянку праці українців від початків поселення; тут вони вклали найбільше своєї праці. Її значення для Канади справді велике. В піонерському періоді поселилося коло 50 тис. українських родин на цілих землях і кожна з них освоїла та загоspодарила щонайменше 160 акрів землі. Це дало Канаді 8 млн акрів ужиткової площі. Якщо додати колонізацію українцями пізніше відкритих для поселення околиць Піс Рівер, нових теренів у Саскчевані, Алберті, Онтаріо і в річкових долинах Британської Колумбії, то загоspодарована українцями площа перевищить 10 млн акрів. Коли ж взяти до уваги, що скульптивовання одного акра землі в багнистих, лісистих і кам'янистих околицях, крім важкої праці, вимагало коло 50 дол. грошового вкладу, тоді можна вирахувати, що вклад українських фермерів перевищив 500 млн дол.

З поступом механізації та моторизації сільського господарства злишня кількість робочих рук переходила й переходить далі на працю в інших ділянках господарства, переважно в містах. До міст переселяються різні групи, в тому числі й українці, але процес переселення українців повільніший. В 1961 р. відсоток українських фермерів був два рази вищий від пересічного для Канади. Звичайно українці викуловлюють землю тих, що переносяться до міста. Завдяку тому їх ферми збільшуються. Пересічна величина сягає 640 акрів.

В парі із зростом загоspодареної площі йшов розвиток продукції всіх родів сільського господарства. Продукція збіжжя становить одну з найважливіших ділянок господарства Степових провінцій. Ще заки українці приїхали на поселення до Канади, завезено туди насіння української пшениці, т. зв. Ред Файф, яка дозрівала в коротшому вегетативному періоді, і тому стала основним продуктом рільництва в Степових провінціях, де дуже вчасно починаються морози. Цей рід пшениці уможливив заселення великих степових площ. У Канаді плекається понад 80 родів пшениці, вівса, ячменю й жита українського походження.

Досягнення українського фермерства дістали загальне признание в 1930-их і 1940-их роках, коли українці діставали перші нагороди на міжнародних рільничих виставах. І так на виставі в Чикаго 1939 р. Василь Складен із Андрю (Алберта) дістав першу світову нагороду за

овес; в 1940 р. П. Павловський з Вильна (Алберта) став світовим чемпіоном у продукції віса, а в 1941 р. ячменю; в 1949 р. Ілля Ластівка з Андрю (Алберта) дістав найвищу нагороду за продукцію ячменю. На міжнародній виставі в Чікаго 1941 р. українці дістали 29 нагород із загального числа 54.

В молочарстві на перше місце в Манітобі висунулися кількакратно українські околиці Стюартборн, Вайта, Давфин, Етелберт та ін.

В садівництві перші місяця здобували українці Алберти, в пасічництві Манітоби та Алберти.

Великі досягнення в якості сільсько-господарської продукції завдячують українські фермери в першій мірі вишколеним українським агрономам. Ідейна праця агрономів та учителів допомогла в модернізації та механізації господарств, а зокрема в плеканні домашніх тварин. Із понад сотні українських агрономів багато досягло міжнародного признання за науково-дослідчі праці. До них належить д-р Т. К. Павличенко (помер 1958 р.), професор екології рослин у Саскчеванському університеті, д-р Ізидор Глинка, авторитет у ділянці хемії пшениці та муки, д-р В. Черевик, дослідник патології рослин (він був вродож двох літ дорадником рільництва в Малая), д-р Петро Кундра, професор годівлі домашніх тварин у Манітобському університеті. Великі успіхи мали також С. Продан, І. Негрич, Т. Боднар, І. Сратійчук, В. Підручний, І. Чарнецький та інші.

Виробництво

Ця господарська галузь охоплює найвищий відсоток українців — в 1961 р. 37 тис., або 19% всієї робочої сили. В цій ділянці українці дорівнюють пересічному відсоткові Канади. Виробнича промисловість розташована в усій Канаді і вона дуже зрізничкована. Загальні числа розподілу українських працівників на окремі групи виробничої промисловости були вже подані в таблиці. Більшість працює в чужих підприємствах, але скількисть українських підприємств зростає постійно. Добрий приклад участі українців у всіляких виробничих підприємствах становить Вінніпег. Число українських власників підприємств подаємо в дужках: будівельні контрактори (13), виробництво меблів (9), друкарні (6), виробництво безалкогольних напиків (5), пекарні (6), виробництво ліків (4), верстати автобусів і вантажних авт (2), будова човнів (1), фабрика чоловічих одягів (1), фабрика протез (1), спорядження пам'ятників (1), молочарня (1); менші підприємства — харчеві крамниці (125), шевські верстати (102), фризієрні (40), ресторани (33) агенства макетів (23), кравецькі робітні (22), аптеки (13), готелі (11), годинників (10), гаражі (10), м'ясарні (5), електричні контрактори (5) та багато інших. Другим великим центром українських виробничих підприємств стало Торонто. В продукції м'ясних виробів треба назвати мільйонове підприємство Гната Поворозника — Ессекс Кеберс у Гамілтоні.

В будівельній промисловості працювало в 1961 р. 11 тис. українців. Скількисть українських будівельних підприємств постійно зростає.

У торгівлі українці відстають; тут працює 26 тис., тобто 4,7% українців, а в порівнянні з пересічною для всієї Канади повинно бути 6,4%. Добрі успіхи мають продавці домів, та нерухомостей. Торговля для українців ще нова ділянка праці, але й тут позначається позитивний

розвиток. У західній Канаді, де порівняно мало жидівських продавців, можна натрапити на українські торговельні підприємства майже в кожному місті та селі.

Після другої світової війни Торонто розвинулося на великий український торговельний осередок. В 1966 р. було там 416 українських гуртівень; 248 з оборотом 25 тис. дол., 96 до 50 тис., 47 — 50 до 150 тис. дол. і 25 понад 250 тис. дол., між ними компанії УБА з доходом брутто 5 млн дол. Серед торговців посілостями фірма М. Чолкан zatrudнює 55 агентів і має оборот 30 млн дол. З інших українських торговельних та промислових підприємств у Торонті 1966 були: ресторани (49), готелі (18), мотелі (15), крамниці тютюневих виробів і канцелярйного приладдя (98), кравецькі робітні (20), косметичні заведення (25), фризйерні (20), фотостудії (10), торгівлі меблів (10), пральні (10), гаражі (10), друкарні (7), шевські робітні (7), торгівлі залізними виробами (6), годинників та ювіляри (6), книгарні (6), крамниці із взуттям (6), крамниці з одягом (5), пекарні (4), молочарні (3), похоронні заведення (3), фабрика взуття (1) інші (67).

Фінансові підприємства належать до наймолодших. Найкраще з них розвинулися ощадності й кредитові спілки. Першу з них засновано 1939 р. в Саскатуні. В 1966 р. нараховувало 60 українських кредитових спілок з майном понад 50 млн дол. В Торонто було 9 спілок з 20 млн дол. і 16,400 членів, а в Вінніпезі також 9 спілок з 7 млн дол. і 6,000 членів.

Щоб дістати повну картину економічного розвитку й досягнень українців Канади, треба заангажувати спеціального дослідника. Це мало б бути завданням нещодавно створеної Федерації клубів українських професіоналістів і промисловців.

За 75 років існування в Канаді українці перетворилися з переважно селянського суспільства на міщансько-промислове. Натепер існує активна середня класа, яка починає дорівнювати загальній канадській середній класі. До цього причинилися українці вже народжені в Канаді разом з прибулими до цієї країни після другої світової війни. Якщо українці будуть солідно та всебічно плянувати дальшу розбудову свого економічного життя, то перед ними велике майбутнє.

ШКІЛЬНИЦТВО І ПОЗАШКІЛЬНА ОСВІТА

Початки організації шкіл в українських поселеннях

Коли українські поселенці станули твердшою ногою на новій землі і придбали найконечніші засоби до життя, то вони взялися до організації шкіль. Це завдання перевищувало їхні спроможності; люди були в великій частині неписьменні. Громадське керівництво ще не заіснувало. Проте прагнення запевнити для своїх дітей хоча підставову освіту становило поштовх для зусиль, які з бігом часу переборолі труднощі й поставили шкільну справу на правильний шлях розвитку.

Поміч уряду в організації шкіл обмежувалася звичайно до призначення організаторів шкільних округ. Все інше, як будова й висаження школи, заангажування учителя й винагорода за його працю, залишалося місцевим шкільним радам, т. зв. шкільним тростісам.

До організації шкільництва повністю включилася невеличка група тодішньої української інтелігенції. Теодор Стефанік, Іван Бодруг, Петро Зварич, Іван Негрич, Андрій Шандро, Петро Швидкий, Павло Рудик і ще кілька згадуються як перші піонери публічних шкіл серед українських поселень. Під кінець минулого століття вони заклали кільканадцять шкіл у Давфинщині, південно-східній Манітобі, Вегрвільщині і в Саскечевані.

Головною перешкодою в організації шкіл була недостача учителів. Учителів-українців майже не було, англійських учителів небагато, і вони відмовлялися від праці в примітивних життєвих умовах, серед яких жили тодішні наші поселенці. Навчання в школі серед українських поселень вимагало від учителя знання української мови, бо без того вся його праця йшла намарно. Єдиним виходом з цього становища було виховання учителів з української молоді, яка вже на рідних землях здобула повну або часткову середню освіту. Для цієї молоді влаштовували спеціальні учительські курси.

Двомовна шкільна система

Від 1897 р. в Манітобі обов'язувала клявзула в Акті публічних шкіл, т. зв. угода Лоріс-Грінвей, яка звучала: «де десять учнів школи говорить французькою мовою або іншою, ніж англійська, навчання для тих учнів має вестися в мові французькій або в цій іншій мові, і в мові англійській на основі двомовної системи». Цей закон запевнював навчання в рідній мові у публічних школах. На цій основі розбудовано в Манітобі двомовні українсько-англійські школи. Адміністрація Північно-західних територій, на яких 1905 р. постали провінції Саскечеван й Альберта, не мала ще законів, які нормували б шкільні справи в неанглійських поселеннях. Там застосовано практику Манітоби. Але не було двомовних українсько-англійських учителів.

Учительські семінарії для українців

Справу вишколу учителів для українсько-англійських шкіл висунено найперше в Манітобі на «Всенароднім руським вічу» в січні 1904 р. Зібрані вислали петицію до провінційного уряду з домаганням заснувати учительський семінар для українців. В, тому році нараховувалося коло 40 діючих українсько-англійських шкіл, в тому числі 22 у Манітобі. Понад 100 шкільних будинків стояли пустою, бо не було учителів. Число українських дітей, які не мали можливості шкільного навчання досягло 4 тис.; а воно зростало з року на рік з прибуванням нових іммігрантів.

У відповідь на петицію й пізніші пригадки уряд відкрив, у лютому 1905 р., т. зв. «Рутеніен трейнінг скул», або «Руський учительський семінар» у Вінніпезі з трирічною програмою навчання. В 1907 р. вийшли з нього перші 28 абсолювентів з правом навчання в публічних школах. Того ж року відбувся в Вінніпезі перший учительський з'їзд на якому засновано «Руську учительську організацію в Канаді» і намічено план шкільної та позашкільної праці. 1907 рік започаткував нову добу в історії українсько-англійських шкіл, яких число зростало, а навчання нормалізувалося. В тому році учительський семінар перенесено до

Брендону в Манітобі, де він тривав до червня 1915 р. За час його існування вийшло з нього коло 150 учителів. Вони охоплювали своєю працею всі три Степові провінції й всюди розпочинали шкільну освіту, а разом з тим проводили позашкільну освітню та усвідомлюючу роботу.

За зразком Манітоби провінційний уряд Саскечевану заснував у 1909 р. вишкільні курси для учителів у Ріджайні під назвою «Ді інглїш скул фор форінерс» (Англійська школа для чужинців). Подібну школу, під такою ж назвою, відкрив також уряд Алберти, весною 1913 р., у Вегревил.

Шкільна праця

Українсько-англійські школи здійснювали програму англійських шкіл з додатком української мови. Навчання української мови велось на підставі підручників для народних шкіл у Галичині. Щойно в 1913 р. уряд видав «Русько-англійську читанку», в якій поруч англійського тексту на іншій сторінці був український текст у перекладі М. Стечишина. В 1914 р. видрукувано другу читанку, але її вже не розподілено по школах.

Шкільна праця була утруднена також відсутністю шкільного устаткування. Приязність учнів була низька, бо в літі діти мусіли помагати батькам у фермерській праці, а в зимі часто не доставало відповідного взуття і теплої одежі. Проте український учитель зумів використати навіть короткий час і досягти добрих успіхів. Український учитель втішався загальною повагою й признанням. Опановуючи звичайно кілька мов, між ними польську і німецьку, він міг навчати також інших дітей їх рідної мови. Він присвячував багато часу та праці для старших, організуючи для них курси англійської мови і повчаючи їх про модерні методи господарювання.

Ліквідація українсько-англійських шкіл

На працю українського вчителя і на зріст добробуту серед українських поселенців дивилися ненависним оком деякі британські шовіністи; їх дратувало все неанглійське. У українсько-англійській школі вони добачали найбільшого ворога швидкої мовної та культурної асиміляції. Використовували пресу та зібрання, вони наставляли вороже англійську публіку проти українців, а зокрема проти українсько-англійських учителів. Під тиском такої нагінки припинено в 1913 р. навчання в українсько-англійських школах Алберти, пізніше Саскечевану. Найбільшим ударом для українців було закриття «Руського учительського семінара» в Брендоні 1915 р., а далі в 1916 р., скасування Манітобською легіслатурою закону про двомовну систему в школах. Так заборонено навчання української мови в публічних школах.

Українсько-англійські школи та їхні учителі виконали велику культурну місію серед українських поселенців у Канаді. Вони урухомили коло двісті шкіл і тим врятували тисячі української молоді від загрози неписьменності. Про їхню роль писав один з піонерів шкільництва, Василь Чумер, у своїх спогадах таке: «... ті перші українсько-англійські учителі являлися між українськими колоністами в Західній

Канаді не лише як взірцеві учителі, але були вони й проводом на колоніях... Вони стали правдивими провідниками й учителями та заступниками свого пониженого брата... Вони хотіли бачити своїх братів в Канаді, як не на першому місці, то бодай зрівнятися з другими цивілізованими народами, які заселяють цю велику країну. Вони, ті учителі, зробили з полохливого й пониженого „галіціяна” русина, свідомого українця-канадійця».

Після ліквідації двомовних шкіл виникла konieczність організувати приватні шкільні курси для навчання української мови й найзагальніших знань з рідної культури та історії. Такі курси організовано було вже й до того часу в міських осередках, де українські діти ходили до англійських публічних шкіл. За зразком приватних шкіл у Галичині називано такі курси «Рідними школами», подекуди «українськими», «вечірними», «недільними», «суботніми», «парафіяльними» тощо. До розвитку приватного шкільництва причинився зріст національної свідомости серед канадських поселенців. «Рідні школи» організовано всюди, де в публічній школі працював український учитель, або при парафії, де жив священик, а чи взагалі де була свідомо українська освічена людина, що хотіла присвятити свій час корисній роботі для молоді.

Організаційний ступінь та програма навчання в тих школах залежали найчастіше від місцевих умов та від установи, що дбала про них. Скількість таких шкіл зростає й досьогодні. В 1967 р. їх число оцінювано на 530; в 210 з них відбувалося правильне навчання впродовж цілого року. Найбільше «рідних шкіл» зорганізовано при українських католицьких парафіях — коло 110 постійних і 230 вакаційних, з 400 учителями і 12 тис. учнями. Найбільшими того типу є «Рідна школа» при церкві св. Миколая в Торонто, у власному модерному будинку з 12 учителями і коло 450 учнів, «Рідна школа» при церкві св. Миколая в Вінніпезі з 150 учнями, «Рідна школа» св. Юрія в Едмонтоні з 200 учнями.

Українська греко-православна церква патрує 80 «українським школам» із 3 тис. учнів і 96 недільним школам з 5 тис. учнів. Українське національне об'єднання (УНО) вдержує 10 «Рідних шкіл» з 20 учителями і 800 учнями. Спілка української молоді має 9 шкіл з 1000 учнями. Школа СУМ у Торонто посідає власний будинок, в якому вчиться коло 300 учнів під опікою 11 учителів.

Доповняючі середні школи т. зв. «Курси українознавства»

Курси українознавства здійснюють програму навчання української мови та літератури давніх старокраєвих гімназій. Там ведеться також навчання української культури та мистецтва, історії та географії. Їз шкільному 1966-1967 році було 22 курси із загальним числом молоді понад 1100. Найбільше й найкраще зорганізованих курсів українознавства є під патронатом організації УНО й СУМ-у, зокрема в Монреалі й Торонто.

Приватні цілоденні школи

Вони виконують програму навчання державних шкіл і є під патронатом церков. Додатково в них вивчається релігію, хоч не завжди українською мовою, та українську мову. На жаль, навчання українсь-

кої мови не в усіх школах поставлене на належній висоті. Приватні цілоденні школи є звичайно під керівництвом чернечих чинів.

Початкові приватні цілоденні школи

Українці вдержують три такі школи. Найстарша з них, це школа св. Миколая в Вінніпезі, заснована 1905 р. Нею керують сс. Служebníці. Нещодавно переназвано цю школу на «Академія Непорочного Серця Пречистої Діви Марії». В 12 відділах цієї школи вчиться понад 200 учнів. СС Служebníці ведуть також школу в Йорктоні з 250 учнями в 8 класах, і школу при катедрі св. Йосафата в Торонто з 150 учнями.

Середні цілоденні приватні школи

Існує 7 цілоденних приватних шкіл середнього типу під зарядом українських установ. З того числа 3 дівочі академії під зарядом сс. Служebníць — у Вінніпезі, Йорктоні й Анкастер, і 4 хлоп'ячі колегії, у тому числі св. Йосифа в Йорктоні, яку заснували Брати християнських шкіл в 1919 р. (понад 300 студентів), св. Василя Великого в Торонто під керівництвом оо. Василян (коло 200 студентів), а оо. Редемптористи вдержують колегію (Малу семінарію) св. Єолодимира в Робліні (Манітоба) для 50 студентів.

Під патронатом Української греко-православної церкви діє від 1947 року колегія св. Андрея, з програмою двох найвищих клас середньої школи, курсу українознавства і 4-річних богословських студій. Ця колегія афіліована з Манітобським університетом.

Навчання української мови в державних школах

Поруч організації приватних шкіл українці не занедбували старань за навчання української мови в державних школах. Ось кілька голосів наших піонерів: о. М. Кінаш писав у «Канадійському русинові» (3 липня 1913) — «Рідна мова це мова серця і душі людини. В ній відзеркалене ціле життя нації включно з її вірою, пісню, традицією та історією. Відібрати якомусь народові його мову, це те саме, що вирвати комусь частину його душі. Кожний народ, хоч би як примітивний, має незаперечне право до своєї мови. Це природний закон. Напад на чийсь мову — це гріх, який взиває о пімсту до неба . . .»

В резолюціях з'їзду Української учительської організації в Вінніпезі 1909 р. читаємо: «. . . Віримо, що оборона нашої мови, за яку наші предки впродовж століть проливали свою кров, це наш святий обов'язок . . . Ми дуже високо цінимо британський прапор і готові боронити його в кожному часі і при кожній нагоді, але ми хотіли б бачити пошану до нашої рідної мови». (Вінніпег Фрі Пресс від 17 липня 1909 р.).

Генерал губернатор Канади, лорд Твідсмуір, в своїй промові до українців у Фрейзервуд (Манітоба), 21 вересня 1936 р., сказав: «Я не вірю, щоб якась національність була сильною, якщо вона не пам'ятає і не зберігає зв'язку із своїм минулим. Ваші традиції є цінним вкладом до

канадської культури. Ви будете ліпшими канадцами, будучи водночас добрими українцями».

Завдяки старанням зорганізованої української громадськості через КУК, українська мова повільними темпами знову повертається до шкіл, як предмет навчання, цим разом з протилежного боку, бо від університетів. Вже в 1945 р. Саскечеванський університет запровадив виклади української мови, літератури та історії. Вслід за ним пішли Манітобський та Альбертський університети, а пізніше Монреальський, Торонтський, Мек Мастер, Оттавський й Британської Колумбії. Згодом впроваджено навчання української мови, як надобов'язковий, але кредитований предмет, до вищих клас середніх шкіл Саскечевану, Альберти і Манітоби, всюди там, де зголосилася достатня кількість учеників. Ведуться старання, щоб дозволено навчання української мови також в школах Онтаріо і в початкових школах Західньої Канади. У цьому році департамент освіти Манітоби погодився ввести українську мову до семої і осмої клас. Також в провінції Квебек навчання рідної мови українських дітей в публічних школах має вигляди на позитивну розв'язку.

Освітній рівень

Життя українців на фармах, далеких від шкільних осередків, порівняно високі кошти навчання і господарська депресія в минулих десятиріччях були причиною деякої відсталості українців щодо рівня формальної освіти і скількості осіб з університетськими дипломами. Відсталість у шкільній освіті, зокрема значний відсоток неписьменних, це поважні недоліки українців. Проте нормальний відсоток шкільної дитвори й молоді в віці 5-19 літ (в 1961 — 84,4% у порівнянні до пересічної для Канади 81,3%) і помітний чисельний зріст університетської молоді дає надію, що ця різниця сильно зменшиться або й повністю зникне в наступному десятиріччі.

Скількість української університетської молоді помітно зростає; її оцінюють на коло 4 тис. Переважає тенденція до студії технічних і природознавчих наук. Найбільша скількість наших студентів є в університетах тих провінцій, де живе найбільше українців. Головними скупченнями є університети в Торонто, Вінніпезі, Саскатуні, Едмонтоні, Монреалі і Оттаві. Багато наших студентів є також в університетах Ванкуверу, Гамілтону, Лондону, Седбурів, Кінгстону та ін. Деяка скількість українських канадських студентів вчиться в університетах США та європейських країн. Українські студенти мають власні організації. Перша з них постала в 1930-их рр. при Саскачеванському університеті під назвою Альфа-Омега. Вона має тепер свої відділи в Едмонтоні, Вінніпезі і Ванкувері. Українські католицькі студенти заснували в 1945 р. т-во «Обнова», що має свої відділи в Вінніпезі, Саскатуні, Едмонтоні, Торонто і Монреалі. Студенти, які свого часу прибули з Європи, заснували товариства «Зарево» і «Товариство української студентської молоді». Православні студенти заснували товариство «Іларіон» на честь першого українського митрополита в Києві. На Четвертому українському канадському конгресі 1953 р. у Вінніпезі українські студентські товариства об'єдналися в Союз українських студентів Канади (СУСК), який відбуває свої з'їзди для планування та координації праці. Треба відмітити прикре явище, що велика частина українських

студентів не усвідомлює важливості організованого життя й залишається поза студентськими організаціями.

Гуртожитки та виховні інститути

З виховною працею середношкільної та університетської молоді тісно пов'язана організація та вдержання гуртожитків (бурс) і виховних інститутів. Їхньою метою є забезпечити позамісцевій шкільній молоді утримання та опіку за, порівняно, низькою оплатою. З огляду на рідку мережу середніх шкіл, складні умови транспорту та високі кошти утримання в містах, середношкільне виховання молоді сільських поселенців було б майже неможливим, коли б не існували гуртожитки. Вони виникли як одна з невідкладних потреб і виконали та виконують далі дуже важливу суспільну роль. Ці установи організують також доповнюючі курси українознавства і великою мірою починаються до національного виховання молоді.

Потреба заснування бурс, інтернатів та інститутів виникла ще перед першою світовою війною, але набрала особливої ваги після 1916 р., коли усунуто з державних шкіл навчання української мови.

Із числа кільканадцятьох бурс та інститутів назвемо найважливіші (в хронологічному порядку заснування): 1915 — Бурса ім. Адама Коцка в Вінніпезі, 1916 — Інститут ім. Петра Могили в Саскатуні, 1917 — Інститут ім. Андрея Шептицького в Саскатуні і Інститут ім. Андрея Шептицького в Ст. Боніфас, 1918 — Інститут ім. Михайла Грушевського (перезваний пізніше на св. Івана) в Едмонтоні, 1928 — Інтернат для дівчат в Саскатуні, та Інтернат для дівчат в Йорктоні, під управою сс. Служебниць, 1945 — Інститут св. Василя Великого для хлопців в Едмонтоні, 1948 — Інститут св. Йосафата для дівчат в Едмонтоні, 1962 — Інститут св. Володимира для студентів у Торонто.

Позашкільна освіта

На полі позашкільної освіти велику роботу виконують молодіжні організації МУНО, СУМК, УКЮ, ОДУМ, Пласт і СУМ, які кожного року організують вакаційні оселі й табори. Їхня головна мета — запевнити молоді відпочинок серед природи і в здоровому товариському оточенні. В програму займають входять гуртірки та лекції з українознавства. Скількість вакаційних осель й таборів досягає 30, а число учасників вагається між 3 і 4 тисячі.

На першому місці в організації вакаційних курсів вищого рівня стоїть Осередок української культури й освіти в Вінніпезі, який заснували в 1944 р. д-р О. Кошиць і д-р Т. К. Павличенко з участю УНО. Головною метою Осередка є служити збереженні української культури. Там є цінна бібліотека (понад 12 тис. книг), архів та музей. Осередок влаштує кожного року курси українознавства, а також курси народних танків і диригентури хором, звичайно при Манітобському університеті, при «Юнайтед коледж» і при одній із середніх шкіл Вінніпегу. Коло 1200 осіб з цілої Канади користало з цих курсів.

Також Колегія св. Андрея і Товариство українців самостійників у різних осередках присвячують велику увагу позашкільній освіті.

При централі КУК-у існує Шкільна комісія, яка діє постійно з метою координації праці українського шкільництва. КУК вже видав кілька підручників для вжитку в університетах і середніх школах. Шкільна комісія випрацює суцільну систему і програму українського шкільництва для всієї Канади. В цій праці співдіють такі установи: Об'єднання українських педагогів (Торонто), Шкільна кураторія митрополітичної єпархії української католицької церкви (Вінніпег), Українські секції провінційних учительських організацій в Манітобі, Саскечевані і Алберті. Це найважливіша праця для збереження української мови та культури. Пособляти їй буде Народня фундація ім. Тараса Шевченка, заінкорпорована актом федерального парламенту; це залізний фонд, що має досягти одного мільйона доларів у проглядному майбутньому, а відсотки з цієї суми призначені на розвиток української культури в Канаді.

НАРОДНЕ І ПРОФЕСІЙНЕ МИСТЕЦТВО

Українські поселенці перевезли з собою до Канади незвичайне багатство фолкльору і народного мистецтва, яким й до сьогодні чарують канадців інших походжень. Різдв'яні, великодні, купальні, весільні й похоронні звичаї та обряди зберігаються далі по фармах, а також, в децю змінених формах, по містах. Найбільші зміни зайшли в матеріальній культурі. За те збереглося, а навіть розвинулося в Канаді українське народне мистецтво, яке не має собі рівного серед мистецтв інших національних груп. Українські різьби, кераміка, вишивки, писанки, народні одяги і т. п. становлять постійні експонати українських та міжнародних виставок і завжди звертають на себе особливу увагу відвідувачів. Наші страви, як голубці, вареники, борщ, ковбаса і т. п., продаються не тільки в українських крамницях, але й в найбільших канадських фірмах, напр., в Ітона і Годсон Бей.

Високу міжнародню оцінку здобула українська народня музика і танок.

До піднесення нашої народної музики на високий рівень визначно причинився геніяльний диригент Української республіканської капелі в 1919—1922 рр. д-р Олександр Кошиць. Виступи його хору в декількох великих містах Канади в 1924 і 1926 рр. притягли велику аудиторію і здобули славу для української пісні. Олександр Кошиць стався зразком для диригентів українських хорів. Від 1941 р. до смерті в 1944 р. О. Кошиць провадив курси для диригентів, що їх влаштували УНО в Торонті і Осередок української культури і освіти в Вінніпезі. З тих курсів скористало понад 1200 осіб, переважно народжених уже в Канаді учителів, священників, монахинь й інших. Майстрами української хорової пісні були також: д-р Е. Турула, д-р П. Маценко, В. Богонос, Б. Климків, Я. Бубнюк, Л. Туркевич, Н. Городовенко та ін.

Поширення українського танкового мистецтва в Канаді пов'язане з енергійним балетмайстром Василем Авраменком. Починаючи від 1926 р. В. Авраменко зорганізував низку танкових шкіл у багатьох місцевостях українського поселення і вивчив тисячі танцівників. Під час святкувань діамантового ювілею Канади (60-ліття Канадської конфедерації) в 1927 р. у Саскатуні, понад 400 танцівників виступали по

два рази денно впродовж цілого тижня. Вони збирали заслужені овації від багатотисячної публіки та похвальні рецензії в пресі. Авраменко вишколив ряд мистців, які далі плекають українські танки. Від 1936 р. Авраменко випродукував перші українські кольорові та звукові фільми — «Наталка Полтавка» і «Запорожець за Дунаєм». В 1933 р. Авраменко виступав з хором Кошиця на світовій виставі в Чикаго, а в 1934 р. у Метрополітан Гаус в Нью-Йорку.

Е, модерному танку працюють: Оленка Гердан-Заклинська, Дарія Нижанківська-Снігурович, Дарія Кравців-Ємець, Надя Павличенко-Букан та ін.

У святкуваннях 100-річчя Канади ряд українських танцювальних груп та хорів із різних осередків виступав на найбільших сценах у всій Канаді й на світовій виставі ЕКСПО 67 у Монреалі. У Дні Канади 1 липня ц. р. в Оттаві балетна група «Євшан» із Саскатуну, під керівництвом Лесі Павличенко-Сотніков, досягла розголосу та призначення своїм знаменитим виконанням танків під час концерту на площі канадського парламенту в приватності королеві Єлисавети. (Королева Єлисавета в 1966 р. заявила, що її родовід походить від великого князя київського Володимира Мономаха).

У періоді між світовими війнами була дуже популярною українська сцена. Кожної неділі або й частіше відбувалися українські концерти, театральні п'єси, оперети, вечори сміху тощо. У великих центрах, як Вінніпег, Торонто, Саскатун, Едмонтон, Монреал й ін., діяли театральні гуртки, які виставляли українські п'єси та оперети, звичайно в більших канадських театрах, бо українські сцени були замалі. Під час другої світової війни театральне мистецтво майже завмерло, але відродилося знову з прибуттям новішої іміграції, серед якої були відомі мистці з України — Михайло та Анна Тагаєви, Г. Ярошевич, І. Гірняк та ін. Тому що доводиться конкурувати з англійськими театрами і телебаченням, український театр утримувався тільки в найбільших центрах — Торонто, Монреаль, Вінніпег, Едмонтон — де кожнорічно виставляють найкращі твори, ангажуючи часто професійних акторів.

На окрему увагу заслуговує фільмова продукція. В 1950-их роках появилось кілька коротких звукових, кольорових, аматорських фільмів. У 1966 р. вийшов звуковий кольоровий фільм «Жорстокі світанки», найкраще виконаний з усіх дотогочасних українських фільмів в Америці. Цей фільм випродукувала українська фірма в місті Ошава коло Торонта. В підготові є інші фільми з українського життя в Канаді.

Професійна музика

Найкраще розвинулося в Канаді хорове мистецтво, пов'язане з церковним Богослуженням і постановками театральних вистав. Після першої світової війни, з приїздом Олександра Кошиця, зорганізувалися в більших українських осередках добрі хори при церквах і товариствах. До того причинилися члени хору Кошиця, Л. Сорочинський, Я. Бубнюк і Ю. Гасан.

Професійні музики з'явилися в Канаді в 1930-их роках. Більшість з них народжені або виховані в Канаді: скрипалі — Т. Губицький, Дона Гресько, І. Кучмій, Соня Лазарович; челістка — Люба Новак; п'я-

ністи — І. Мельник, Ірина Бубнюк і Христина Петровська; співачка — Люба Зюбрак. З Європи прибули музиколог д-р П. Маденко, співак М. Голинський, п'яністка Люба Колесса, челист Я. Козаруч і диригент та скрипаль Б. Ковальський. Після другої світової війни наш музичний світ у Канаді збільшився новими силами: п'яніст та композитор Ю. Фіяла, скрипаль та композитор С. Яренко, челистка Христия Колесса, п'яністи Люба та Іриной Жук, співаки В. Тисяк, Г. Ярошевич, О. Гошуляк та інші. Плеканню музичної культури сприяють фахові школи — Музичний інститут ім. Лисенка в Торонто під керівництвом І. Ковалева і музичні школи в Вінніпезі та Едмонтоні.

Радісі і телевізійні передачі

Використання радісвих станцій для передачі музичних та вокальних концертів, доповідей та новин українською мовою почалося вже в 1930 роках. Воно обмежувалося до радіостанцій в більших українських осередках і до церковних та національних свят. Регулярне радісе пересилання зорганізовано щойно після другої світової війни. Щоденні українські радіогодини мають тепер Торонто, Вінніпег та Едмонтон, а щотижневі Монреаль, Давфін, Саскатун і Віндзор. Фінансування радісвих передач покривається рекламами українських і неукраїнських фірм. Найбільша скількість радісвих авдицій буває в Різдв'яні та Великодні свята. Від 1952 р. «Голос Канади» Інтернаціональної служби Сі-Бі-Сі (Canadian Broadcasting Corporation) пересилає українську музику, новини і передачі релігійного та культурного змісту для українців на рідних землях.

Телевізійні українські програми з'являються деколи в різних осередках Канади з приводу всіляких святкувань або спеціальних нагод. Тому що такі виступи складні та коштовні українські громади ще не мають регулярних програм. Кілька заходів централі КУК'у, в справі передавання через державну телевізійну мережу Сі-Бі-Сі також українських програм ще не завершилися успіхом. Все таки треба сказати, що кілька українців працює, як продуценти й режисери, в Сі-Бі-Сі — Роман Стойко, Іван Романів, Джуліст Фисак та ін., а в Корпорації національного фільму — Роман Кройтор, Микола Бала та інші. Одним з найважливіших завдань українців Канади є досягти визнання української культури, як частини загальної канадської культури в постійних передачах державного телебачення й радія.

ЛІТЕРАТУРНІ ДОСЯГНЕННЯ

Українська канадська література, українською і англійською мовами, є виявом життя та лучуттів людей, що поселилися в новій країні та пристосувалися до інших умов, які часто викликали емоційні напруження — тугу за рідним краєм, але й радість із свободи та великих можливостей в цій країні. Із змагань між українською і англійською культурами виловилися нові життєві вартости. Емоційна сторінка життя поселенців та їх нащадків знайшла свій вислів у різних літера-

турних формах — поезії, прозі, сценічних картинах і п'єсах, подекуди аматорських, але й високої літературної вартости.

Українці слабо усвідомлені про величину їхньої літературної творчости в Канаді, а канадський загал зовсім її не знає. Літературний критик, проф. Ватсон Кіркконел, ще в 1947 р. ствердив, що «найменше 10 тис. українських поем затухає в магазинах української канадської преси. А думки та вислови в них від слабоньких віршів досягають висот людського генія». Тільки мала частина літературних творів появилася окремими книжками; переважно в Вінніпезі, центрі організованого життя, з кількома друкарнями, часописами та журналами. Другим великим осередком став Торонто, якого значення зросло особливо по другій світовій війні. Більшість українських газет з самого початку друкує літературні сторінки та додатки. Громадські організації видають також журнали і календарі-альманахи. На потребу є історія української канадської літератури, а також антологія, щоб можна було краще зазнаюмитися з цією ділянкою творчости.

Літературний смак перших піонерів був невибагливим. Вони любили співати свої народні пісні, а дехто з них почав складати нові пісні, вже з канадського життя, напр., на зразок коломийок. Доказом популярности поезії серед українських поселенців є збірник із 19-ма довгими ліричними піснями Теодора Федика п. н. «Пісні старого і нового краю», виданий в 1908 р. Цей збірник мав 16 накладів (понад 50 тис. прим.). В 1909 р. появилася перша українська п'єса в Канаді п. н. «Убіяники» Івана Бодруга. Того ж року видано вперше в Канаді «Кобзар» у двох томах. Поеми Шевченка були завжди популярними серед канадських українців. Після першої світової війни розвинулися всі галузі української літератури, а багато творів досягли високого рівня. В тому часі українські поселенці вже добре загосподарилися в Канаді, включилися в загальне життя, багато з них воювало в рядах канадського війська під час війни в Європі, багато закінчило середні школи, учительські семінари або університети. Живучи в інститутах у Вінніпезі, Саскатуні й Едмонтоні вони користали з курсів українознавства. Друга хвиля імігрантів дуже причинилася до поширення української літератури та інших ділянок культури. Багато нових поселенців брало участь у визвольних змаганнях, а деякі з них вже тоді пробували свого літературного таланту. Іміграція після другої світової війни збагатила українську громадськість Канади новими науковими та літературними силами.

Українських канадських авторів можна поділити на кілька категорій. Письменники народжені та виховані в Європі, які вже здобули літературний стаж перед приїздом до Канади, діляться на три групи. До групи піонерів належать: Павло Крат, Іван Бодруг, Теодор Федик, Пантелеймон Божик, Василь Кудрик, Семен Ковбель, Дмитро Гункевич, Ілля Кіріяк та інші. Їх творчість визначає передусім канадська тематика.

До міжвоєнної групи, яка переживала наші визвольні змагання, належать — Микита І. Мандрика, Олександр Мровий, Т. К. Павличенко, Мирослав Ічнянський, Наталія Когуська та інші. Їх тематика стосується і України і Канади. Після другої світової війни прибули до Канади, м. ін., такі науковці та письменники: Іван Огієнко (митроп. Іляріон), Ярослав Пастернак, Улас Самчук, Леонід Білецький, Дмитро Дорошенко, Ірина Книш, Ярослав Б. Рудницький, Константин Біда, Михайло Марунчак.

У міжчасі вилонилася категорія письменників, народжених або вихованих у Канаді, з перевагою тем із канадського життя. До них належать: Гонорій Івах, Михайло Петровський, Татяна Шевчук і Савела Стечишин. Вони приїхали з України дітьми і виростили в Канаді; пишуть українською і англійською мовами. Двомовними є також народженці Канади Іван Данильчук і Кость Андрусишин, Марія Лазечко-Гасс, В. Палюк, Віра Лисенко та інші пишуть тільки англійською мовою, проте переважно на українсько-канадські теми.

В Канаді діє також група британських письменників, які зацікавлені українською літературою. Флоренс Рендал Лайвсей була першою в Канаді, що перекладала українські поетичні та прозові твори на англійську мову. Її книжку «Пісні України» видано в 1916 р., а дещо пізніше появилася оповідання Квітки Основ'яненка «Маруся» в її перекладі на англійську мову. Д-р Олександр Гонтер переклав і видав 1922 р. вибрані твори з Шевченкового Кобзаря. Д-р Персівал Кунді видав у перекладі дві книжки поезій Івана Франка і один том вибраних поем Лесі Українки. Книжки та статті проф. Джорджа В. Сімпсона знайомили англомовний світ з українськими проблемами. Але найбільше причинився до поширення української літератури англійською мовою визначний канадський поет та літературний критик, д-р Ватсон Кіркконнел. Його перші переспіви української поезії появилася в 1935 р. Він написав цілий ряд праць про українських каналців. Його щорічний огляд української канадської літератури в Квартальнику Торонтського університету інформує про найновіші літературні досягнення українців. В. Кіркконнел, при співпраці з професором Саскечеванського університету К. Г. Андрусишином, видав англійською мовою, у видавництві Торонтського університету дві монументальні праці: Українські поети 1189—1952, і Поетичні твори Тараса Шевченка.

Епопею трьох українських генерацій в Канаді Іллі Кіріяка п. н. «Сини землі» переклав на англійську мову Михайло Лучкович, перший український посол до канадського федерального парламенту. Цей найкращий твір про українців Канади зображує їхню боротьбу за краще життя, за рівноправність, за визволення та признання.

Щоб могли дати повну оцінку літературної творчості українців у Канаді треба б написати грубу книгу. Це зробив д-р М. Мандрика. Але навіть побіжний огляд може вже переконати читача, що українська література в Канаді розвивається, і що треба очікувати вищих рівнів творів українською, англійською а, якоюсь мірою, і французькою мовами. Навчання української мови та культури в державних школах та університетах виправдує цю надію. Проте українська літературна галузь у Канаді не може розвиватися бурхливо без потужного матірнього пня в Україні.

НАУКА

В науковому житті Канади українці почали брати участь щойно в 1930-их роках. Одним з перших науковців був еколог Тома Павличенко, професор Саскечеванського університету. Напередодні другої світової війни в Канаді працювали науково такі особи: В. Біберович, К. Андрусишин (літературознавець, від 1944 р. професор Саскечеванського уні-

верситету), список Ніль Саварин, В. Ю. Кисілевський, і вже народжені в Канаді — П. Юзик (історик), О. Івах (публіцист); та інші. На 1313 українських професіоналістів у 1941 р. статистика вказувала тільки 5 професорів університету і колегій. Насправді скільки українських науковців була дещо більшою. Велику роботу в поширенні знання про український народ виконали канадці британського походження — історик Джордж Сімпсон (Саскечеванський університет) і літературознавець Ватсон Кіркконел (Акадійський університет), обидва члени Наукового товариства ім. Шевченка.

Після другої світової війни до Канади приїхав цілий ряд наших науковців, між ними історик Дмитро Дорошенко, літературознавець Леонід Білецький, україніст Іван Огієнко, археолог Ярослав Пастернак, богослови Максим Гарманюк і Василь Лаба, лінгвіст Ярослав Б. Рудницький та ін. Майже всі галузі наук мали своїх репрезентантів. Для прикладу кілька прізвищ: К. Біда, Ю. Луцький, О. Підгайний, В. Ревуцький, О. Старчук, Я. Славутич, Б. Стебельський — славісти та україністи; В. Казимира, М. Марунчак, о. І. Назарко — історики; І. Федів, І. Тесля, В. Кордюк, В. Островський — географи; В. Бригідер — природник; З. Зелений — математик; Е. Вертипорох — хемік; В. Іванніс і В. Мацьків — металурги; М. Боровський, В. Янішевський, А. Івахнюк — інженери, далі коло 20 лікарів, дентистів та ветеринарів — А. Базар, Л. Максимонько, К. Триліт, Г. Шиманський та ін.; багато економістів, редакторів, учителів та інших фахівців. До старшої генерації допливають кожного року молодші науковці та фахівці, виховані вже в Канаді. Більшість науковців-імігрантів включилася в загальну канадську наукову працю, як професори університету і дослідники в різних інститутах. Деякі мусіли взятися до інших занять, щоб заробляти на прожиток і вони тільки вільний час присвячують своїй фаховій науковій праці.

На окрему увагу заслуговують університетські професори славісти та україністи, які працюють вже майже в усіх більших університетах Канади: Ярослав Рудницький — Манітобський університет, Кость Андрушишин — Саскечеванський, Яр Славутич і Орест Старчук — Альбертський, Константин Біда і Павло Юзик — Оттавський, Юрій Луцький — Торонтський, Валеріян Ревуцький — Британської Колумбії, Олег Підгайний — Фредеріктонський. Дехто з професорів українського роду займає відповідальні становища, напр., Іван Репташ є деканом факультету інженерії Карлтонського університету в Оттаві, Андрій Михайленко є деканом факультету інженерії Саскечеванського університету.

Натепер українці мають своїх визначних представників майже в усіх наукових галузях, напр., Н. Богонос — біохемія, Р. Гавірко, Е. Рошлицький — мікробіологія, І. Куспіра — генетика, В. Черевик — агрономія, І. Глинка — хемія, В. Мацьків і В. Кунда — металургія, Е. Клосевич — фотомікроскопія, Б. Боцюрків — советознавство, П. Довбуш і Р. Жук — архітектура. В даних вузьких рамках годі назвати всіх науковців та дослідників, проте цих кільканадцять прізвищ вистачає для зілострощання чисельного зросту і різноманітності наукових ділянок, в яких українці дають свою творчу працю.

Наукові товариства і видавництва

Наші науковці є зорганізовані в двох товариствах: Українській вільній академії наук — УВАН (голова Я. Рудницький) і Науковому товаристві ім. Шевченка — НТШ (голова Є. Фертипорох).

Обидва товариства ведуть наукову роботу, влаштовують конференції і беруть участь в загально-канадському науковому житті; провадять видавничу діяльність. УВАН видає такі серії: Славістика, Канадіяна, Україніка Канадіяна, Ономастика, Бібліографія, Хроніка УВАН, Бюлетень УВАН, Україніка Окциденталія та ін. Я. Рудницький опрацював та видає «Етимологічний словник української мови», М. Марунчак кількатомову працю «Студії з історії канадських українців». Наукове товариство ім. Шевченка видає збірники наукових праць і постачає матеріяли до Енциклопедії українознавства.

В рамках названих наукових товариств або в тісній співпраці з ними працюють об'єднання окремих наук та дослідів, напр., Інститут дослідів Волині у Вінніпезі (голова М. Боровський), якого праці друкуються в серії «Волиніяна», богослови Української католицької церкви публікують свої праці у кварталнику «Логос», Наукове богословське товариство УГПЦ видає журнал «Віра і культура», близько до УГПЦ стоїть видавництво «Тризуб», яке, м. ін., видає кількатомовий «Літопис українського життя в Канаді» під редакцією Ольги Войценко. Важливу працю виконує Українсько-канадська фундація дослідів, заснована кількома відділами Українського канадського легіону в 1957 р., з метою дослідів історії канадських українців і їхнього вкладу в загальний розвиток країни. Фундація запланувала видавництво «Серія сторіччя Канади», якої першим випуском була праця В. Ю. Кисілевського «Ранні поселення українців у Канаді в 1895—1900». Другим випуском була праця Івана Григоровича «Український канадієць у парламенті: Спомини Михайла Лучковича». Заплановано дальші праці історичного та соціологічного характеру.

Ряд інших українських видавництв, напр., оо. Василіян, «Новий шлях», видавничка спілка «Тризуб», «Добра книжка», «Євшан зілля», «Гомін України», «Українські вісті», «Клуб приятелів української книжки» Івана Тиктора та ін. причинилися і далі причинюються до розвитку української науки виданнями наукових або популярно-наукових праць. Історик Павло Юзик видає свої праці в англomовних і франкомовних видавництвах. І так — «Українці в Манітобі» видала Преса Торонтського університету, «Канадські українці: їх місце і роля в канадськiм житті», французькою мовою, появилася в видавництві Фрізен і сини, Алтона (Манітоба).

З метою координації української науки створено Українську наукову раду під протекторатом КУК'у. Покищо рада ще не виявилася достатньо, але перед нею великі завдання для розвитку всіх ділянок українознавства.

НА ДЕРЖАВНІЙ СЛУЖБІ

Канадці українського походження, як і особи інших національностей, закінчивши університетські студії, колегії, технічні та спеціальні школи, поступають на працю до різних адміністративних розгалужень фе-

деральних, провінційних та муніципальних урядів. Майже 80% з них це вже народженці Канади. Але й серед новоприбулих було багато висококваліфікованих спеціалістів. Тому на українців натрапляємо майже в кожному відділі федеральних та провінційних урядів, у громадських та державних установах.

Українці почали здобувати становища суддів щойно по другій світовій війні, як признання від уряду, що й вони заслуговують становища в цій сфері. До цього часу було вже кілька десятків українських адвокатів. КУК висував постійно домагання, щоб були назначувані судді-українці. Першим українським суддею в окрузі Давфин від 1947—1953 став Ярослав Арсенич з Вінніпегу. Михайла Стечишина з Йорктону найменовано суддею в Саскечевані 1949 р. Першим суддею найвищого суду в Алберті став Петро Грещук з Едмонтону, а в Онтаріо Іван Робертс (Роборецький). Пізніше назначено суддями ще такі особи: Іван Солотон у Манітобі, Орест Бендас, Андрій Кіндрит та Марія Баттен (Фодчук) у Саскечевані. В Канаді є ще кілька магістратів, тобто місцевих суддів, серед яких В. М. Дарійчук із Селкирк (Манітоба) був наймолодшим серед усіх канадських магістратів, бо він став суддею в 1966 р., коли йому було 27 літ.

Треба підкреслити, що багато українців є zatrudнені в важливих підприємствах, пов'язаних з федеральним урядом: д-р Стефанія Лотоцька, лікар з Йорктону (Саскечеван), є членом дирекції Канадської радіоїв корпорації (Сі-Бі-Сі); Р. А. Шульгин є редактором французького відділу журналу для службовців тієї ж корпорації; Петро Лазарович, адвокат з Едмонтону, є членом дирекції Національного фільму; Лев Косар, давніше журналіст у Вінніпезькій «Трибуні» і в Торонтському «Телеграм», є тепер Екзекутивним директором Канадської ради народного мистецтва, що тісно пов'язана з Комісією для святкування сторіччя Канади; монсіньор д-р В. Кушнір, президент КУК, був на протязі 3-ох років (1961—1964) членом дирекції Канадської ради; сенатор Павло Юзик є членом дирекції Ради канадського сторіччя. На протязі кількох років очолював українську секцію Інтернаціональної служби Канадської радіоїв корпорації Богдан Панчук, колишній учитель і офіцер летунства під час другої світової війни. В 1963 р. ліберальний уряд Л. Б. Пірсона назначив до десятичленної Королівської комісії для двомовности і двокультурности проф. Я. Рудницького. Звіт цієї Комісії перед канадським парламентом матиме великий вплив на культурне життя Канади та взаємовідношення між національними групами в цій країні.

Щораз більше осіб здобуває високі становища в урядових департаментах — федеральних, провінційних та муніципальних. Треба було б довгої листи, щоб вирахувати всі важливіші становища. Тому обмежимося тут до названня деяких федеральних урядовців у столиці Оттаві. І так, у департаменті риболовства заступником міністра є С. Е. Озеро, а директором відділу економії й дослідів З. В. Самець. Василь Тоський був на протязі кількох років членом дирекції фінансів для мілітарних формацій, а тепер він є головою контролю і правління в департаменті північних справ і природних ресурсів. У канадському громадянському відділі В. Я. Кей (Кисілевський), на протязі кільканадцять років був зв'язковим урядовцем для етнічних груп і їхньої преси; на його місце прийшов згодом Степан Яворський. В рядах Королівської канадської поліції служить інспектор В. М. Гарасим, сержант Г. Р.

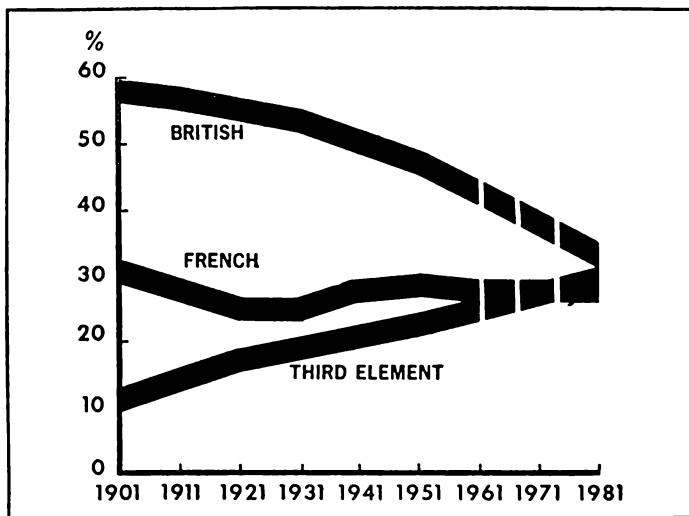
Лесик й інші. Серед директорів округів пошти є — Максим Лисак, Федір Старчук та інші. З кожним роком збільшується скількість урядовців українського походження.

Коли держава стає перед загрозою війни або під час кризи, то тоді виявляється поскільки населення є лояльне та віддане їй. Коло 10 тис. українців, порівняно високий відсоток, воювало в рядах канадської армії під час першої світової війни, не зважаючи на нагірку з боку англосаксів, які підозрівали їх в нелояльності, бо вони походили з Австро-Угорщини, з якою Канада провадила війну. Багато з них поклало своє життя за вибрану батьківщину, а Пилип Коновал був відзначений за хоробрість хрестом Вікторії — найвищим орденом у Британській спільноті народів. Під час другої світової війни на українців уже не дивились з підозріннями, а трактували їх як рівноправних канадських громадян. Коло 40 тис., переважно вже народженців Канади, служило в наземних, морських і повітряних з'єднаннях; число пропорційно набагато вище від пересічного канадського рівня. Серед них було багато офіцерів та підофіцерів і відзначених орденами за відвагу. Тисячі з них поклали в війні своє життя. Українці, що становлять інтегральну частину людности Канади, воювали також в канадських частинах під час війни в Кореї. Українці завжди будуть воювати, коли Канада боронитиме свободи, демократії і миру.

III. РОЛЯ І ПЕРСПЕКТИВИ

Географічне положення Канади в північній частині американського континенту, в сусідстві США, визначило темпи росту і склад населення. Впродовж першого сторіччя Канадської конфедерації політика окремих урядів, що заохочували приплив і поселення іміграції з Європи, при рівночасному відпливі канадців британського походження до США, викликала з одного боку пропорційний спадок британського елементу, а з другого пропорційний зріст етнічних груп небритансько-го і нефранцузького походження.

Аналіза статистики останніх 7-ох переписів населення виявляє великі зміни в етнічному складі населення Канади. В суспільності виступили 3 складові елементи: британський з етнічними групами — англійською, шотландською, валійською та ірландською; французький; і «третьої елемент», тобто всі інші етнічні та культурні групи, які не посідають визнаної урядом власної мови. Проте є очевидним, що Канада це країна багатьох культур.

Розвиток трьох елементів канадського населення — британського, французького і «третього»

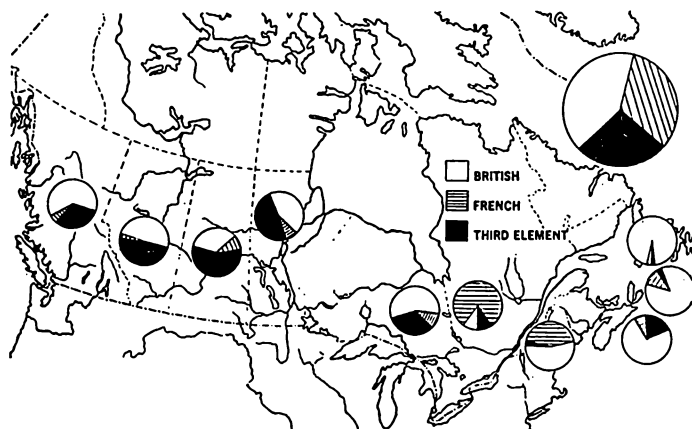
Тенденцію змін складу канадського населення можна визначити, коли представити його відсотковий розподіл графічно.

	1901	1911	1921	1931	1941	1951	1961
Британці	57	56	55	52	50	48	44
Французи	31	29	28	28	30	31	30
«Третій елемент»	12	15	17	20	20	21	26

На протязі 60 років британський елемент пропорційно зменшувався, французький тримався на такому самому рівні, а «третій елемент» більше, ніж подвоївся. Якщо такий розвиток буде йти далі, а на це є позначки, то коло 1980 р. названі три елементи скількісно майже зрівняються. Канада вже стала країною національних меншин.

Третій елемент, що нараховує коло 5 млн осіб, з'являється пізніше на канадській сцені і він є різноманітніший від британського. Він складається з німців (разом з менонітами і гутеритами), українців, італійців, скандинавців, голляндців, жидів, поляків і багатьох інших, дрібніших, етнічних груп (див. таблиця етнічного складу населення в першій частині і діаграма 2).

Етнічні групи третього елементу включалися й включаються далі в канадське життя, і в цьому процесі вони дають свій питомений вклад до його дальшого розвитку. Чи запрошені до цієї країни, чи вже народжені тут, ці групи вважають Канаду своєю батьківщиною. Вони засвоїли канадську парламентарну систему, закони і демократію, внесли цивілізацію на розлогі терени, які до того часу були майже незаселеними, вони визначно причинилися до розвитку канадського господарства, збільшуючи своєю працею добробут; вони льояльно воювали в рядах канадського війська під час обидвох світових воєн,

Карта Канади представляє поділ населення по провінціям на три елементи — британський, французький й «третій»

і багато з них положило своє життя за Канаду. Вони свідомо виконували свої обов'язки як громадяни цієї країни під кожним оглядом, не зважаючи на яскраву дискримінацію впродовж довгого часу, яка, зрештою, ще й тепер триває, хоча в лагіднішій та прихованій формі. Більшість цих етнічних груп безсумнівно ствердили своє канадське громадянство і вони обов'язково мають бути трактовані як партнери в правлінню Канадою, якщо демократія має справжнє значення.

Хоча в третьому елементі німці є два рази численніші, ніж українці, а італійці дорівнюють числом, то українці були агресивнішими і більш сконсолідованими як група. Тому вони зробили більший поступ у всіх ділянках канадського життя. Святування в 1966 р. 75-річчя поселення українців у Канаді і 100-річчя Канади в цьому році виказали їхні досягнення.

Уряди Канади завжди признавали різноетнічний та різнокультурний характер канадського суспільства і заступали принципи «одности в різноманітності». Вони визнали англійську, а також французьку мови, хоч у вужчих рамках, як урядові, а мови етнічних груп як матірні мови, що їх можна навчати в університетах і публічних школах. Канадська урядова політика піддержує концепцію інтеграції, близьку до «типу мозаїки», в протиставності до асиміляційної політики, що спирається на теорії «зварювального казана» (melting pot). Згідно з тим етнічні групи, їхні мови та культури, не трактуються як чужі, але як канадські, бо вони становлять складові частини канадського культурного моделю.

Таку форму інтеграції і принципу «одности в тривалій різnorodності» вперше виразно висловив прем'єр Сер Вілфрід Лоріє (ліберал), коло 1900 р., порівнявши Канаду до готицької катедри: «я прагну, щоб мармур був мармуром, граніт — гранітом, а дуб зберігався дубом; із цих усіх елементів я прагнув би збудувати націю, велику між націями світу». Подібно з'ясував концепцію канадської нації прем'єр Джон Г. Діфенбейкер (консерватист) в 1961 р.: «Це радше сад, в якому посаджено найтриваліші і найяскравіші квіти з багатьох країн, з яких кожна зберегла в своєму новому оточенні найкращі прикмети, за які її любили та цінили в їхній рідній країні». Найновішу дефініцію інтеграції знаходимо в виданні «Сітізен» (Громадянин), за червень 1967 р.: «Факт, що кожний канадієць є безсумнівно членом якоїсь етнічної групи, як колективу, так і поодинок, переконав нас, що концепція «зварювального казана» для Канади нереальна. Ми сприйняли факт, що населення Канади являє собою виразну структуру культурних і суспільних підлож; що немає культурного кліше, в яке можна втиснути людей і з якого можна б дістати «типових канадців». Насправді ми навчилися жити в культурній різноманітності і пізнати її користі в розбудові радісної та стимулюючої країни, в якій живемо».

Як співбудівничі і партнери держави, канадські українці взяли на себе ролі свідомого продовжування власних культурних вартостей у розвитку канадської нації. Їхня доля, як спільноти, є пов'язана з «третьім елементом», який, як це вже згадано, досягнув визначного місця і признання в житті всієї Канади. Цей «третій елемент» може служити помостом, а чи цементом між двома підставовими елементами — британським і французьким, і становити об'єднуючу силу, що діятиме корисно в розбудові сильнішої та прогресивнішої канадської нації в наступному сторіччі. Як складова частина і рівночасно фактичні керів-

ники «третього елемента», українці даватимуть більший вклад у розбудову всіх аспектів канадського життя.

Українці цінують дуже високо свободу та демократію в цій країні, а то тим більше, що їхні брати в Україні від сторіч не зазнали цих духових цінностей, хіба за винятком короткого бурхливого періоду самостійності в 1917-1921 рр. Українську свободу та демократію знищено агресією російського большевизму. Росія, натепер СРСР є найбільшою імперіалістичною колоніальною потугою в світі. Свідомі постійної загрози для вільного світу з боку Москви, канадські українці наполегливо послідовно інформували громадськість і уряд, що російський большевизм проводить підривну роботу в цій країні проти демократичних інституцій і свободи взагалі. Це яскраво виявив по другій світовій війні колишній агент СРСР Ігор Ґузенко. Канадців перестерігається і звертається їм увагу на те, що на потребу є постійна готовість, щоб зберігати канадський спосіб життя. Оборона свободи та демократії має бути підставою зовнішньої політики Канади. У цій ділянці всі українські канадці мали б відіграти зростаючу роль.

Природні та людські багатства Канади визначають її особливу роль у світі. Проте найважливішим є людський елемент. Канада творить, якоюсь мірою, світ у мініятурі. Еволюція її моделю «одности в тривалій різnorodності», шляхом застосування принципів конфедерації та компромісу, може стати прецедентом для інших держав світу, які мають подібні проблеми щодо етнічного і культурного складу. Це може бути канадським владом до світової культури. Мир у світі, лад і добробут можна досягти, коли будуть чесно застосовані принципи — одности в різноманітності, братерства, рівности, справедливости, здорового компромісу й визнання свободи одиницям, етнічним та культурним групам і народам.

ВИБРАНІ ДЖЕРЕЛА

(українською мовою)

Альманах Торонтонської Епархії «В Христовім Винограднику» Торонто 1964.

Войценко Ольга. Літопис українського життя в Канаді. Три томи Вінніпег 1961-1965. Вид. Тризуб.

Марунчак М. Студії до історії українців Канади. 2 томи. Вінніпег 1964-1967.

Олеськів Йосиф. О еміграції. Львів 1895.

Пропам'ятна книга поселення українського народу в Канаді 1891-1941. Йорктон, Саск. 1941.

Пропам'ятна книга Українського Народного Дому у Вінніпегу Вінніпег 1949.

Ювілейна книга 25-ліття Інституту ім. Петра Могили в Саскатуні Вінніпег 1945.

(англійською мовою)

Dominion Bureau of Statistics. Census of Canada. Population. Years: 1901, 1911, 1921, 1931, 1941, 1951, 1961.

Department of Interior. Immigration. Annual Reports.

Department of Citizenship and Immigration. Annual Reports.

Woodsworth J. S. Ukrainian rural communities. Governments of Manitoba, Saskatchewan and Alberta. Winnipeg 1917.

ВИБРАНА ЛІТЕРАТУРА

Hurd W. B. Racial origin and nativity of the Canadian people. Dominion Bureau of Statistics. Ottawa 1934.

Кауе V. J. Early Ukrainian settlements in Canada. 1895-1900. Toronto 1964.

Кіріяк Ілія. Сини Землі. 3 томи. Едмонтон 1939-1945.

Lysenko Vera. Men in sheepskin coats. Toronto 1947.

Skwarok J. O.S.B.M. The Ukrainian settlers in Canada and their schools 1891-1921. Edmonton 1958.

Тесля І. Канадійські українці в світлі перепису людности Канади 1951. Матеріяли IV-ої Наук. Конференції НТШ-Канада. Торонто 1953.

Тесля І. Розселення українців у Канаді. «Альманах Золотого Ювілея 1905-1955 Укр. Запом. Братства св. Николая в Канаді». Вінніпег 1957.

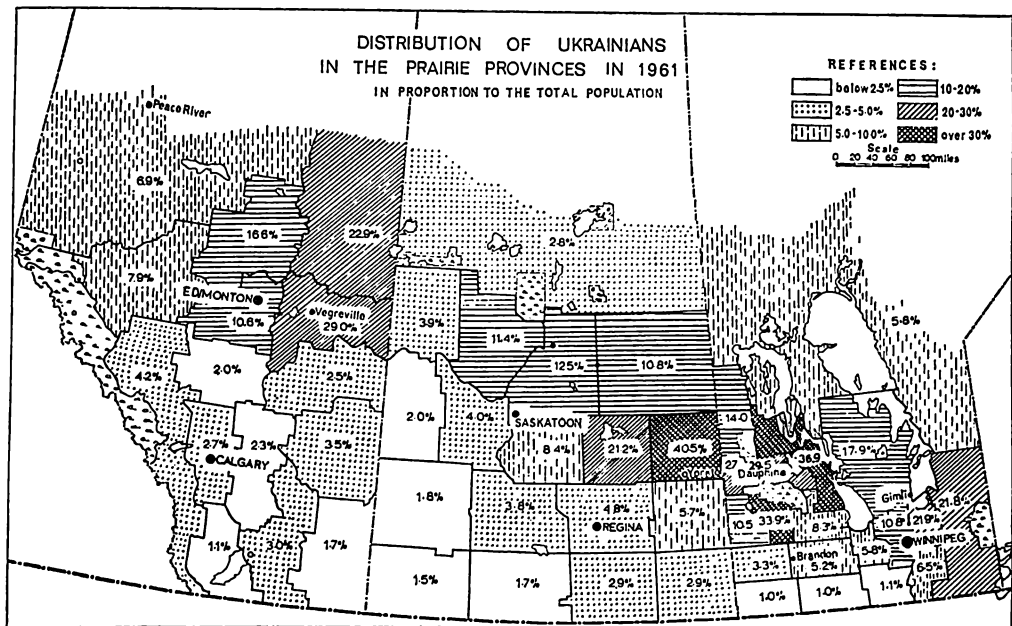
Тесля І. Українське населення Канади — поселення і демографічна характеристика. Канадське НТШ. Торонто 1968.

Чумер Василь. Спомини про переживання перших переселенців в Канаді. Едмонтон 1892-1942.

Young Charles H. The Ukrainian Canadians. Toronto 1931.

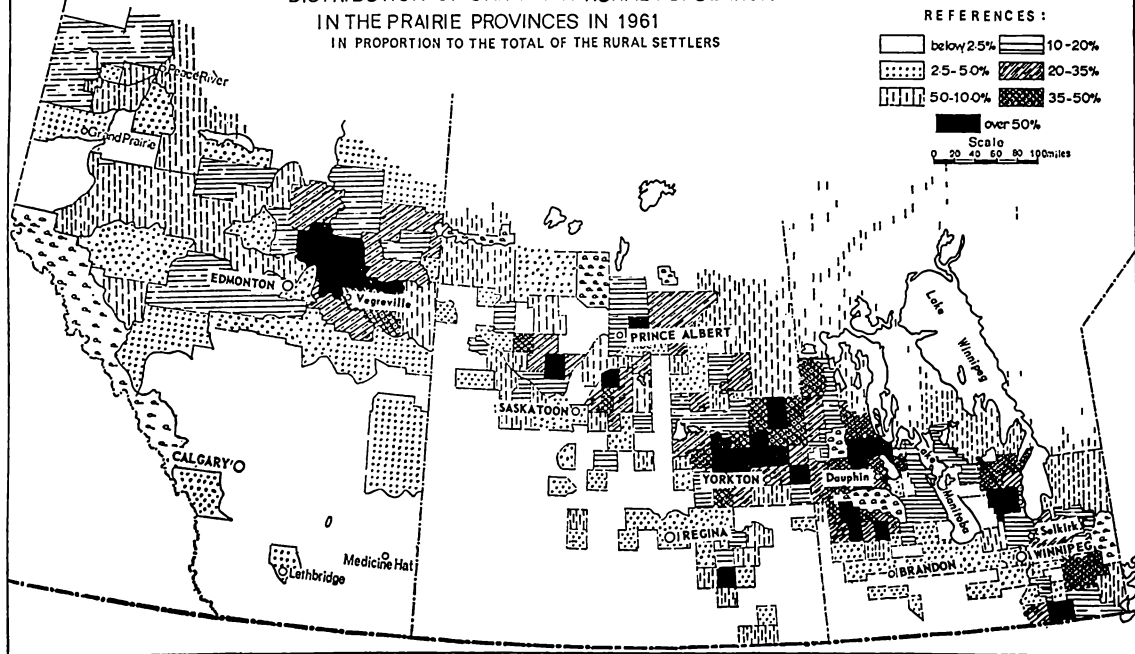
Yuzuk Paul. Ukrainians in Manitoba. A social history. Toronto 1953.

Yuzuk Paul. Ukrainian Canadians: Their place and role in Canadian life. Toronto 1967.

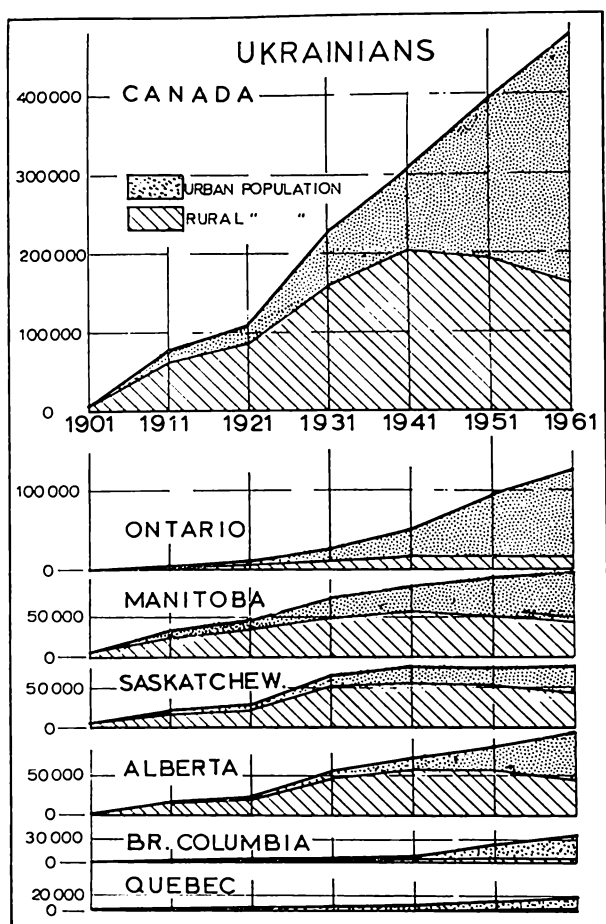

Розселення українців у Степових провінціях 1961 р. у відсотках до всієї людності

DISTRIBUTION OF UKRAINIAN RURAL POPULATION
IN THE PRAIRIE PROVINCES IN 1961
IN PROPORTION TO THE TOTAL OF THE RURAL SETTLERS

Українське сільське населення Степових провінцій у відсотках до всієї людности

Зріст українців по окремих провінціях з розподілом на селян і міщан у 1901—1961 рр.

*Василь Єленьяк,
перший український поселенець
в Канаді*

*Філіп Коваль,
герой з першої світової війни,
відзначений «Хрестом Вікторії»*

*Михайло Лучкович,
перший український посол
до Федерального парламенту
в Оттаві*

*Я. В. Арсенич,
перший українець суддя
в Канаді*

*Михайло Стар-Старчевський,
перший українець міністер
Федерального уряду*

*В. М. Вал-Волохатюк,
перший українець сенатор*

*Павло Юзик,
сенатор*

*Іван Гнатюшин,
сенатор*

*Михайло П. Григорчук,
перший українець
кабінетний міністер
в Манітобі*

*Олександр Г. Кузяк,
перший українець
кабінетний міністер
в Саскачевані*

*Іван Яремко,
перший українець
кабінетний міністер
в Онтаріо*

*Амвросій Головач
перший українець
кабінетний міністер
в Альберті*

*Митрополит Максим Германюк,
Голова Української Католицької
Церкви в Канаді*

*Преосв. Никита Будка,
перший український католицький
єпископ в Канаді*

*Митрополит Іларіон Огієнко,
Голова Української Греко-
Православної Церкви в Канаді*

*Преосв. Іван Теодорович,
перший український греко-
православний єпископ в Канаді*

*Монс. д-р Василь Кушнір,
довголітній президент Комітету Українців Канади*

*Мирослав Стецишин
довголітній редактор
газети
«Український Голос»*

*Михайло Погорецький,
довголітній редактор
газети
«Новий шлях»*

*о. д-р С. В. Савчук,
голова Союзу українців
самостійників, співосновник
Комітету українців Канади*

*Володимир Коссар,
президент Українського
національного об'єднання,
співосновник Комітету
українців Канади*

*Проф. Дмитро Дорошенко,
визначний український
історик, президент
Української вільної академії
наук у Канаді*

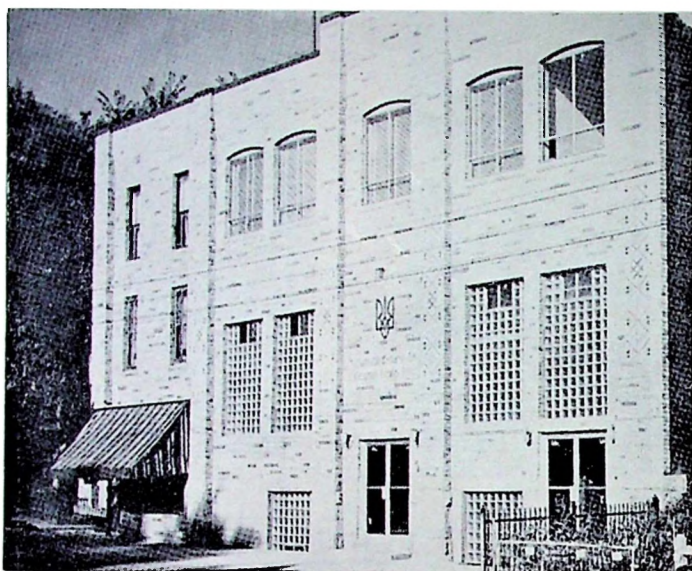
*Д-р Ізидор Глика,
президент Фундації
і.м. Тараса Шевченка*

*Проф. К. Г. Андрушишин,
голови відділу
слов'янських студій
Саскачеванського
університету*

*Д-р Т. К. Павличенко,
визначний дослідник
екології рослин,
проф. Саскачеванського
університету*

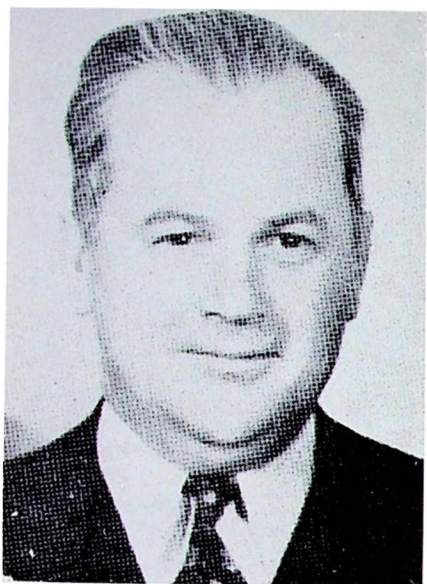
Український Народний Дім у Торонті

Дім Українського національного об'єднання в Торонті

Пам'ятник Тарасові Шевченкові в Вінніпезі

*Ілля Киріяк,
письменник, автор «Синів
землі», повісти з життя
українських піонерів
у Канаді*

*Олександр Кошиць,
диригент Української
республіканської капелі,
основоположник
українського хорового
мистецтва в Канаді*

*Я. Пеленс-Палагуюк,
народжений в Канаді,
актор у Голівуді*

*Любка Колеса,
піяністка*

*«Джуліст» Фисак,
популярна співачка
в канадській радіській
і телевізійній передачі*

*Лес Молодожанин,
скульптор, при моделюванні
погруддя Верховного
архисп. Йосифа Сліпого*

*Лорд Твідсмір,
генеральний губернатор Канади,
промовляє на українському святі
в Фрейзервуд, Манітоба, 1936 р.*

*Проф. Джордж В. Сімпсон,
історик і знавець
української літератури*

*Проф. Ватсон Кіркконнел,
канадський поет, письменник
і критик, перекладач
українських літературних
творів на англійську мову*

